

Koillisia tulevaisuuksia

Arkkitehtuurin, taiteen
ja ekologisen murroksen
rajaseuduilla

Toim. Aleksi Lohtaja ja Mika Savela

Koillisia tulevaisuuksia

Arkkitehtuurin, taiteen
ja ekologisen murroksen
rajaseuduilla

Toimittajat
Aleksi Lohtaja ja Mika Savela

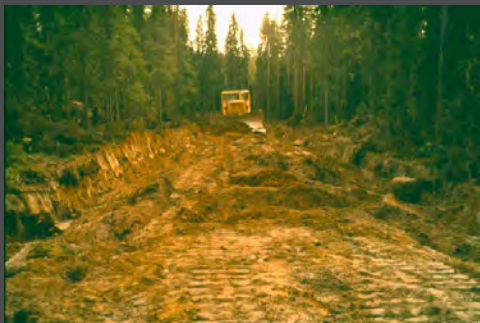

Väräkallion "Tietäjä". Kivikautiset kalliomaalaukset
Somerjärvellä, Hossan kansallispuistossa Suomussalmella.

XTX Markets

Ilmakuva
lehdistötiedotteesta
algoritmi pohjaisen
kaupankäyntiyritys
XTX Marketsin
datakeskusinvestointi
Kajaaniin.

Maan siirto puskutraktorilla savikon päälle,
Metsähallituksen Puolangan hoitoalue 1966.

Siimanpaino, kiilleliusketta. Valmistusaika neoliittinen kausi.
Löytöpaikka Kainuu, Suomussalmi, Maikonsärkkä.

Sisältö

Museovirasto, Historian kuvakokoelma, Karjalan Liiton kokoelma.

"Saniaiskasvillisuutta Lounatkosken rinteillä
Suomussalmen Hossassa."

6	Esipuhe
10	Johdanto Aleksi Lohtaja Mika Savela
32	Alueellisen kulttuuripolitiikan uusi suunta Aleksi Lohtaja
44	Metsän kanssa työskentely muuttaa tekemisen luonnetta ja itse tekijää – Metsä elinpiirinä, opettajana ja ystävänä Siiri Hänninen Maija-Tilda Kovalainen
74	Luonnon politiikkaa ja taiteen suojelua: Vaara- Kainuun taidekansallispuistoa valmistelemassa Miina Kaartinen Laura Mellanen
84	Tervasta datakeskuksiin – Kenelle myimme maamme ennen ja kenelle tänään? Elsa Lankinen
100	Alueellisuus urbanismina? Mika Savela
128	Kirjoittajat

Esipuhe

Tämä Kainuun seutuun keskittyvä pieni kirja päättää jatkumon, jossa olemme viime vuosina osaltamme toimittaneet ‘paikallisuuksiin’ keskittyviä julkaisuja suomalaisen arkkitehtuuripolitiikan kentällä. Aiemmin ovat ilmestyneet *Uusi paikallinen - New Local* (2024) sekä *Pohjoiset paikallisuudet* (2025).

Koillisia tulevaisuuksia – Arkkitehtuurin, taiteen ja ekologisen murroksen rajaseuduilla on aiempia teoksia tiiviimpi, mutta oleellinen lisä paikallisuuksista ja aluekehityksestä käytävään ajankohtaiseen keskusteluun. Vaikka kirjan tekstit pääosin keskittyvät Kainuun seutuun (alueeseen johon ei ole oikeastaan kohdistunut vahvoja arkkitehtuuripoliittisia intressejä), koskettavat monet teoksen aiheet myös muita Suomen alueita. Kuten kirjassa todetaan, esimerkiksi Kainuuta yleisemminkin pohjoisten alueiden roolia ja haasteita nykyisessä monikriisien ajassa.

Pienimuotoinen julkaisutoiminta tai kriittiset esseet eivät korvaa laajemman arkkitehtuuripoliittisen toiminnan tai alueellisen rakennuskulttuurin kehittämisen ja tutkimuksen tarvetta, mutta toivomme, että tämä ja aiemmat teoksemme voivat katalysoida joitakin katsannan muutoksia tai uusia analyysejä paikallisissa ja valtakunnallisissa kehitysnäkymissä.

Nykyisenkaltaisessa arkkitehtuuripoliittisia ohjelmatavoitteita edistävässä toiminnassa, jota pääosin on toteutettu ilman pysyväisempiä resursseja tai rakenteita, ovat julkaisut olleet sopiva muoto pyrkiä tallentamaan ja levittämään edes osittain alueellisten ja paikallisten toimijoiden innovatiivista ajattelua sekä pyrkiä osoittamaan miten paljon potentiaalia, osaamista ja monialaista toimijuutta elin- ja toimintaympäristöjen kehittämisessä alueilla jo nykyisellään on olemassa.

Virkeimpiä avauksia aluekeskusteluun näyttävät tällä hetkellä tarjoavan itsenäiset aktiiviset toimijat ja rahoitusta hankkineet projektit. Huomattavaa on myös taide- ja kulttuurialan kiinnostus ja kasvava asiantuntijuus alueiden suunnittelun, ympäristön ja maankäytön kysymysten ja keskustelun muotoilussa. Ilmiö ei kuitenkaan ole valtakunnallisen politiikan ansiota, vaan paikallisuudesta kumpuava.

Kiitämme vielä lämpimästi kaikkia tämän teoksen kirjoittajia, joita yhdistää omaehtoinen toiminnallisuus sekä paikkoihin juurtunut että nykypäivän kysymyksiin kytkeytynyt näkemyksellisyys!

Toimittajat

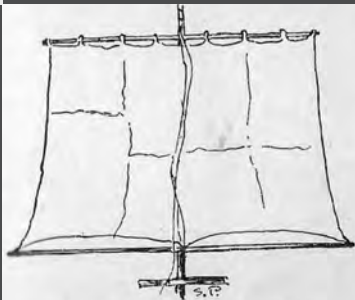
Tuohilippi Puolangalta.

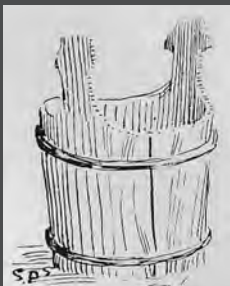
Puuesineitä ja rakenteita
Samuli Paulaharjun teoksesta
Kainuun mailta (1922).

Tervaveneen kiinnitys

Tervaveneen purje Kiannalta.

Tuoppi Puolangalta.

Kiannalan juuripyytti ja juuripyytti. Kiannala.

Ha

Vanha pirtin akkuna Lemminkästä.

Koukku Risti-järveltä.

Reikästolli Kinnalta.

«Pöytä pöytä» Kainuun Murtomäki.

Vanha hautaristi Puolangan hautausmaalla.

Hautasauna Kuhmon Jonkerista.

Pöytähuone Kinnalta.

Johdanto

Alexi Lohtaja ja Mika Savela

Grafiikan pohjana käytetty asiakirjaa *Pohjanmaa-Kainuun alue-ekologinen verkosto, Suunnittelualan kartta, Kainuu 2017-2020*.

Rakennettu ympäristö, luonto, kulttuurinen toiminta ja alueellinen kehittäminen kietoutuvat yhä tiiviimmin toisiinsa tilanteessa, jossa yhteiskuntien on vastattava samanaikaisesti ekologiseen kriisiin, taloudellisiin ja teknologisiin murroksiin sekä alueelliseen eriytymiseen. Miten luonnonvarojen käyttö, vihreä siirtymä, kulttuurinen identiteetti ja alueellinen eriarvoistuminen näkyvät paikallisissa elinympäristöissä ja millaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia näiden jännitteiden keskeltä voi hahmottaa?

Tämän julkaisun tavoitteena on käsitellä arkkitehtuurin, aluekehittämisen ja taiteen välisiä suhteita sekä sitä, millaisia uudenlaisia toimijuuksia näiden risteyskohdissa voi syntyä. Lähestymme näitä kysymyksiä Kainuun ja laajemmin koillisen Suomen kautta. Julkaisussa Kainuu esiintyy paitsi maantieteellisenä alueena myös eräänlaisena metaforana, jonka kautta tarkastellaan laajempia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia muutoksia *paikallisista todellisuuksista käsin*.

Kainuu on ajankohtaisten teemojen käsittelylle erityisen kiinnostava alue ja kysymykset kohtaavat toisensa poikkeuksellisen konkreettisesti. Maakuntaan ja sen lähipiiriin kohdistuu tällä hetkellä yhtä aikaa luonnonvaroihin, metsään, kaivostoimintaan, matkailuun, teknologiaan, energiaan ja turvallisuuspolitiikkaan liittyviä odotuksia ja investointeja. Samalla Kainuussa syntyy myös uudenlaisia taiteellisia ja kulttuurisia käytäntöjä, jotka etsivät kestävämpiä ja

paikallisuuksista lähteviä aluekehittämisen tapoja. Kainuun kaltaisten alueiden kautta voidaan ymmärtää, millaisia uudenlaisia ekologisia toimijuuksia tämän hetken maailmassa on mahdollista rakentaa. Toimijuus ei tarkoita vain suhdetta luontoon, vaan myös kykyä luoda uudenlaisia suhteita ihmisten, yhteisöjen, rakennusten ja muiden lajien välille. Kyse on koillisten tulevaisuuksien kuvittelemisesta: alueiden käyttö, ympäristön suunnittelu ja muovaaminen, estetiikka, uudet infrastruktuurit sekä rakennuskulttuurin käytännöt asettavat raamit, joiden puitteissa tulevaisuudessa voidaan toimia.

Urbaanin ja ruraalin muuttuvat suhteet

Julkaisumme on itsenäinen teos, mutta samalla se jatkaa aiemmassa *Pohjoiset paikallisuudet – keskustelua arkkitehtuurista, taiteesta ja politiikasta* -kirjassa (2025) avattuja keskusteluja.

Pohjoiset paikallisuudet oli Taiteen edistämiskeskuksen, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfor ja Lapin yliopiston yhteistyönä toteutunut julkaisu, joka tarkasteli pohjoisia alueita ympäristöpolitiikan, arkkitehtuurin, matkailun ja taiteen risteyskohdista käsin. Teos kokosi yhteen eri

1. Lohtaja, Savela, Korkalo ja Veijola (toim), *Pohjoiset paikallisuudet – keskustelua arkkitehtuurista, taiteesta ja politiikasta*. (Archinfo ja Taite, 2025) <https://www.archinfo.fi/uploads/Pohjoiset-Paikallisuudet-Keskustelua-arkkitehtuurista-taiteesta-ja-politiikasta-2025.pdf>

alojen tutkijoita, taiteilijoita ja asiantuntijoita pohtimaan, miten paikallisuuksista voisi erityisesti pohjoisilla alueilla muodostua uudenlaisia tietämisen ja toimimisen tapoja globaalien ekologisten, taloudellisten ja kulttuuristen murrosten keskellä. Julkaisu pyrki tarkastelemaan ekologisia, kulttuurisia, poliittisia, taloudellisia ja taiteellisia kysymyksiä rinnakkain.

Nyt käsillä oleva jatko-osa siirtää tarkastelua pohjoisesta koilliseen – alueeseen, johon kohdistuu samanlaista kiinnostusta. Yhdessä nämä kaksi pohjoiseen keskittyvää teosta pyrkivät muistuttamaan, että harvasti asutut pohjoiset ympäristöt eivät ole vain laajempien globaalien prosessien ja intressien näyttäjä, vaan aktiivisia alustoja, joissa ekologisia, kulttuurisia ja poliittisia tulevaisuuksia voidaan myös tuottaa – ja haastaa. Tässä arkkitehtuurilla ja taiteella on tärkeä tehtävä.

Suomalaisessa kontekstissa, jossa maailmantalouden vaikutuksia ja paikallista rakennuskulttuuria harvoin käsitellään yhdessä, olisi tarpeen kysyä, missä tämän hetken kiinnostavin ja muutosvoimaisin arkkitehtuuri- ja kulttuuritoiminta tapahtuu. Kenties juuri Kainuun kaltaisilla alueilla?

Nykyiset ekologiset ja poliittiset kriisit näkyvät erityisen voimakkaasti juuri ympäristöissä, joita on pidetty näkymättöminä tai kaupungistumiselle vastakkaisina. Energiantuotanto, datakeskukset, kaivokset, logistiikka, tehomaatalous ja vihreän siirtymän vaatimat infrastruktuurit

sijoittuvat laajalti kaupunkien ulkopuolelle. Tämä tarkoittaa, että maaseutu tai keskuksien näkökulmasta hahmottuvat 'periferiat' eivät ole vain menneisyyden jäänteitä, vaan myös tulevaisuuden ja kasvun tavoittelun keskeisiä näyttäjäitä. Näillä alueilla ratkaistaan, millaiseksi yhteiskunnan ekologinen siirtymä muodostuu, kuka hyötyy siitä ja millaisia ympäristöjä se synnyttää.

Miten tätä laajempaa kokonaiskuvaa voitaisiin lähestyä? Kansainväliset keskustelut maaseudun ja *ruraalien* alueiden uudenaalaisista merkityksistä ovat viime vuosina haastaneet kaupunki- ja ihmiskeskeisen arkkitehtuuri- ja kulttuuripolitiikan lähtökohtia myös laajemmin. Esimerkkejä on löydettävissä ympäri Eurooppaa etenkin näyttelyiden, julkaisujen ja tutkimuksen parista. ETH Zürich -yliopiston *New Ruralities* -tutkimusohjelman *IT WAS ALL FIELDS ONCE* -näyttely (2025)² tarkasteli eurooppalaisen maiseman historiallisia kerrostumia ja maaseudun muotoutumista poliittisten, taloudellisten ja teknologisten prosessien kautta. Hanke pyrki purkamaan käsitystä maaseudusta passiivisena tai kaupunkielämälle vastakkaisena tilana ja osoittamaan, miten urbaani ja ruraali ovat jatkuvassa vuoropuhelussa.

Myös arkkitehti Rem Koolhaasin ajatuspaja AMO:n kanssa taannoin New Yorkin Guggenheim-museoon kuratoima *Countryside: The Future* -näyttely³ (2020) pyrki siirtämään tulevaisuutta koskevaa keskustelua kaupunkien ulkopuolelle. Vaikka 1990-luvun globaalin

Still-kuva videosta "Questioning the Future: Rem Koolhaas/AMO at the Guggenheim Museum", 2020. (https://www.youtube.com/watch?v=87_dtBWL2ZA)

urbanisaatiokeskustelun pääagitaattorina Koolhaas tunnetaan kärjistävistä ja iskulausemaisista esitystavoista, jäi *Countrysiden* keskeinen havainto globaalien pandemian jalkoihin. Hankkeen lähtökohtana oli väite, että arkkitehtuurin, suunnittelun ja politiikan keskeiset kysymykset eivät enää ratkea ensisijaisesti kaupungeissa. Siinä missä teollinen vallankumous ja 1900-luku olivat suurkaupunkien, metropolien ja urbaanin kasvun aikaa, 2000-luvulla yhteiskunnalliset murrokset näyttävät yhä useammin sijoittuvan kaupunkien ulkopuolelle, resurssien ja teknologioiden muodostamaan planetaaristen

2. *IT WAS ALL FIELDS ONCE* New Ruralities Exhibition, CIVA & TRACK Brussels 3.7.–20.8.2025. <https://www.e-flux.com/announcements/676989/it-was-all-fields-once>

3. *Countryside: The Future*, Guggenheim New York 20.2.2020–15.2.2021. <https://www.guggenheim.org/exhibition/countryside>

riippuvuussuhteiden maastoon.

Countrysiden viestinä oli osoittaa, miten maaseudut ja syrjäiset alueet ovat itse asiassa jo muuttuneet kokeilualustoiksi teknologiselle kehitykselle, resurssien hallinnalle, ilmastopolitiikalle ja globaalille taloudelle. Syrjäseuduille sijoitetaan datakeskuksia, logistiikkakeskuksia ja energiainfrastruktuureja, ja laajoja maa-alueita muokataan vastaamaan ilmastopolitiikan, luonnonvaratalouden ja teknologiateollisuuden tarpeita. Näissä ympäristöissä testataan uusia tapoja hallita maata, energiaa, liikettä ja dataa – usein paljon radikaalimmin kuin kaupungeissa.

Näiden asetelmien tarkastelu, myös Kainuuseen siirrettynä, tekee näkyväksi muutoksiin liittyvän vallankäytön ja paikallisen demokratian roolittomuuden. Kyse on toki historiallisesta jatkumosta: usein juuri maaseudut ja periferiat ovat olleet alueita, joihin 'ulkopuoliset' toimijat, valtiot, suuryritykset ja myös puolustusteollisuus, ovat kohdistaneet omia tavoitteitaan ulkoa päin. Paikalliset toimijat ja yhteisöt ovat eläneet muutosten keskellä, mutta eivät ole voineet itse määrittää sen suuntaa. Tällaisessa lukutavassa nämä syrjäiset alueet näyttäytyä eräänlaisina sisäisinä siirtomaina tai rajaseutuina, joiden tehtäväksi jää tuottaa energiaa, raaka-aineita ja infrastruktuureja. Asetelma on ilmeisessä ristiriidassa paikallisuutta korostavan eurooppalaisen rakennuskulttuuriaan tai yleisten arkkitehtuuripoliittisten tavoitteiden kanssa.

Koolhaasin ja AMOn keskeinen viesti ei kuitenkaan ole vain pessimistinen. Jos *Countryside* kaivetaan vielä hetkeksi esiin keskusteluun, on myös huomioitava sen kutsu arkkitehdeille, taiteilijoille, suunnittelijoille ja kulttuuritoimijoille ottamaan vastuuta myös näistä alueellisista ja tilallisista muutoksista. Arkkitehtuurin ei tulisi keskittyä ainoastaan rakennuksiin ja julkisiin tiloihin, vaan sen olisi opittava ymmärtämään myös metsiä, peltoja, infrastruktuureja, luonnonvara-alueita ja 'ei-kaupungillisia' ympäristöjä. Tämä tarkoittaa laajempaa suunnittelullista ajattelua: yksittäisten rakennusten muotoilun sijaan kykyä hahmottaa laajoja ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia verkostoja, joiden keskellä alueet muuttuvat.

Myös Ruotsin arkkitehtuuri- ja muotoilukeskus ArkDesin toteuttama *Kiruna Forever* -hanke⁴ on osoittanut, miten pohjoiset paikallisuudet voivat nousta kansallusen arkkitehtuuri- ja kulttuurikeskustelun keskiöön juuri luonnonvarojen, identiteetin ja rakennetun ympäristön jännitteiden kautta. Hankkeen lähtökohtana oli Kiirunan poikkeuksellinen tilanne: kaivostoiminnan laajeneminen on pakottanut koko kaupungin siirtymään fyysiseltä paikaltaan kun maaperä vanhan keskustan alla on vähitellen muuttunut epävakaaaksi.

Kiiruna näyttäytyy paikkana, jossa monet pohjoisia alueita koskevat kysymykset tulevat

4. *Kiruna Forever* -näyttely 2.6.2020-7.2.2021, ArkDes.
<https://arkdes.se/en/exhibitions/kiruna-forever>

näkyviksi äärimmäisellä tavalla. Kaivostoiminta on tuonut alueelle vaurautta, pitovoimaa ja työpaikkoja, mutta samalla se on muuttanut maisemaa, ympäristöä ja paikallista identiteettiä. Kun kaupunkia siirretään, kyse ei ole vain rakennuksista ja infrastruktuurista, vaan myös siitä, mitä paikasta halutaan säilyttää ja millainen tulevaisuus sille halutaan rakentaa. Mitkä rakennukset, muistot, yhteisöt ja maisemat ovat niin merkityksellisiä, että ne halutaan siirtää mukana? Mitä puolestaan jätetään matkasta, ja mitä silloin väistämättä katoaa?

Kiruna Forever tekee näkyviksi kehityskulkuja, joissa pohjoiset alueet eivät ole vain luonnonvarojen tai infrastruktuurien näyttämöitä, vaan myös paikkoja, joihin liittyy vahvoja kulttuurisia merkityksiä ja identiteettejä. Juuri tällaisista jännitteistä voi syntyä kansainvälisesti kiinnostavaa keskustelua arkkitehtuurista ja aluekehityksestä. Kiirunan, *Countrysiden* tai *New Ruralities* -ohjelman kysymysasetelmia ja niihin liittyviä vastaavia arkkitehtonisia tai suunnittelullis-taiteellisia alueellisia tarkasteluja löytyy Suomesta kuitenkin toistaiseksi varsin vähän. Silti samat kysymykset ja valtarakenteet vaikuttavat myös täällä. Voisiko Kainuu toimia esimerkkinä siitä, millaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia meillä voisi olla?

Näkökulma Koillisissa paikallisuuksissa

Rajaseudulla (*frontier*) voidaan viitata sekä harvaan asuttuun alueeseen että paikkaan, jossa

jokin uusi on alkamassa. Syrjäisinä pidetyt paikallisuudet voivatkin toimia etulinjoina tai rajapintoina myös kulttuurin näkökulmasta. Kainuussa nämä kysymykset ovat erityisen ajankohtaisia. Metsät, vaarat, vesistöt, kylät ja pienet kaupungit muodostavat ympäristöjä, joissa luonnonvarat, infrastruktuurit ja kulttuuriset merkitykset kietoutuvat toisiinsa. Samalla alueella on syntynyt etenkin uudenlaisia taiteellisia ja kulttuurisia käytäntöjä: Mustarinda, Vaarakollektiivi, Soiva metsä -festivaali ja Vaara-Kainuun Taidekansallispuisto eivät ainoastaan kuvaa kulttuurista Kainuuta, vaan osallistuvat sen alueelliseen uudelleen määrittelyyn. Ne tuottavat toisenlaisia tapoja nähdä alue: ei syrjäisenä luonnonvarojen lähteenä, vaan keskeisenä paikkana, jossa voidaan kokeilla uudenlaisia elämäntapoja ja ekologisia suhteita.

Tällöin myös paikallisuus saa uuden merkityksen. Se ei tarkoita sulkeutunutta tai valmista identiteettiä, tai romanttista ajatusta iäti muuttumattomasta maaseudusta, vaan kykyä tuottaa omista lähtökohdista käsin vaihtoehtoisia näkemyksiä siitä, millaiseksi kukin alue voisi kehittyä.

Paikallisuus voidaan nähdä siis rajatilana tai etulinjana, jossa monet aikamme keskeiset kysymykset—vihreä siirtymä, luonnonvarojen käyttö, kulttuurinen identiteetti, alueellinen eriarvoisuus ja ekologinen kriisi—tulevat näkyviksi erityisen selvästi ja ymmärrettävissä mittakaavoissa. Juuri siksi alueilla syntyvillä kulttuurisilla ja arkkitehtonisilla käytännöillä voi

olla paljon laajempaa, planetaarista merkitystä. Paikallisuuden laajempaa ymmärrykseen liittyen julkaisu nostaa esiin eurooppalaiselle arkkitehtuuripolitiikalle keskeisen *Baukultur*-ajattelun.⁵ Baukulturilla tarkoitetaan yhteisöjemme tiloihin, paikkoihin, arvoihin, materiaaleihin ja osaamiseen sitoutunutta kulttuuria, jossa sekä historialliset arvot että arkinen ympäristö ymmärretään osaksi yhteiskunnallista hyvinvointia. Ajattelun lähtökohtana on, että rakennettu ympäristö ei ole neutraali taustakehikko, vaan yksi keskeisistä tavoista, joilla yhteiskunta tuottaa, viestii ja vaalii alueellista tasa-arvoa, sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja mahdollisuuksia hyvään elämään.

Koillisen Suomen kontekstissa Baukultur, 'rakennuskulttuuri', voisi merkitä esimerkiksi sitä, että aluekehittämistä ei tarkastella vain investointien tai kasvulukujen kautta. Sen sijaan huomio kohdistuu siihen, millaiseksi alueet rakentuvat pitkällä aikavälillä. Millaisia asuinympäristöjä ja yhteisiä paikkoja syntyy? Millaisiin materiaaliin, esteettisiin, sosiaalisiin tai ekologisiin tavoitteisiin pyritään? Millaisia toimintoja ympäristön halutaan mahdollistavan? Miten uudet hankkeet suhteutuvat paikalliseen historiaan, luontoon ja olemassa oleviin yhteisöihin? Miten vältetään tilanteita, joissa alueille syntyy vain hetkellisesti työllistäviä

4. *Baukulturin* määritelmää on kuvattu Archinfon verkkosivustolla osana arkkitehtuuripolitiikan tietopakettia: <https://www.archinfo.fi/artikkelit/rakennuskulttuuri-baukultur>

rakennushankkeita, erillisiä tuotantoalueita tai ulkopuolisille toimijoille rakennettuja infrastruktuureja ilman yhteyttä paikalliseen elämään?

Tällaisessa ajattelussa aluekehityksen tavoitteena ei ole vain houkutella ulkopuolisia investointeja ja hallinnollisesti optimoida niiden ketterää toteutumista, vaan vahvistaa myös alueiden omaa kykyä tuottaa merkityksellisiä ympäristöjä ja paikallista arvoa. Paikalliset asukkaat eivät ole vain muutosten kohteita tai vastaanottajia, vaan toimijoita, joilla tulisi olla mahdollisuus osallistua keskusteluihin ja visiointiin siitä, millaiseksi heidän ympäristönsä kehittyy.

Harvaan asutussa ja alueiltaan hitaasti hiljenevässä Suomessa kyse on myös laajemmin siitä, millaista tulevaisuutta maahamme halutaan rakentaa. Kuinka voimallisesti haluamme suunnata tulevaan, jossa kasvuseutujen ulkopuoliset alueet toimivat pääosin raaka-aineiden, energian ja infrastruktuurien tuotantoalueina? Vai haluammeko kehittää myös paikkoja, joissa kokeillaan uudenlaisia tapoja yhdistää taloudellinen toiminta, ekologinen kestävyys, kulttuurinen omaleimaisuus ja hyvä elämä—niissä rajoissa mitä globaali tulevaisuutemme antaa myöten?

Alueellisen kulttuuripolitiikan uusi suunta

Julkaisumme ajallinen konteksti kytkeytyy Oulu2026 -kulttuuripääkaupunkivuoteen.

Vaikka kulttuuripääkaupunkivuoden näkyvin keskus on Oulu, sen vaikutukset ulottuvat laajalle Pohjois- ja Koillis-Suomeen. Parhaassa tapauksessa Kainuun alueella Oulu2026 antaa mahdollisuuksia tarkastella, mitä tapahtuu silloin, kun kulttuuripoliittinen huomio siirtyy keskuksista ja kohdistuu alueisiin, jotka ovat jääneet kansallisten ja eurooppalaisten kulttuuripanostusten marginaaliin.

Kainuun kaltaisilla alueilla kulttuurinen toiminta on usein hajautunutta, paikkasidonnaista, pitkäjänteistä ja vahvasti riippuvaista paikallisista verkostoista tai yksilöistä. Taide syntyy usein yhteistyössä ympäristön, yhteisöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Instituutioiden rooli on pienempi. Siksi myös kulttuuripolitiikan tulisi tunnistaa, että samat rahoitusmallit, arviointikriteerit ja toimintatavat eivät toimi kaikkialla samalla tavalla.

Teoksessa esiin nostetut toimijat, Mustarinda, Vaara-kollektiivi, Soiva metsä -festivaali ja Vaara-Kainuun Taidekansallispuisto, osoittavat, että Kainuussa on jo olemassa kansainvälisesti kiinnostavia ja kokeellisia kulttuurisia käytäntöjä. Niiden merkitys ei kuitenkaan perustu siihen, että ne jäljittelisivat suurempia instituutioita tai toimintamalleja. Päinvastoin niiden vahvuus on kyvyssä yhdistää taide, ympäristö, tutkimus, yhteisöllisyys ja ekologinen ajattelu tavalla, joka on mahdollista vain tietyssä paikassa. On eri kysymys osaavatko nykyiset politiikkainstrumentit ja kulttuuripoliittiset tavoitteet aina tunnistaa tällaisen

toiminnan korkean arvon? Ymmärretäänkö institutionaalisella tasolla, miten vetovoimaisia ja ajankohtaisia monet mainitut Kainuun toimijatkin voisivat olla kansainvälisessä keskustelussa, esimerkiksi arkkitehtuuri- ja taidebiennaalien foorumeilla?

Haluammekin ottaa myös laajemmin kantaa arkkitehtuuri-, taide- ja kulttuuripolitiikan tilaan ja suuntaan. Monet paikallisuudesta ja myös alueellisesta eriytymisen kokemuksesta juontuvat taiteelliset, tutkimukselliset ja kulttuuriset praktikat voivat olla merkittäviä ja strategisestikin keskeisiä, mutta toimijoita leimaa kokemus, ettei vallitseva kulttuuripolitiikka kykene tukemaan niitä optimaalisesti.

Nykyiset rahoitus- ja arviointijärjestelmät suosivat vakiintunutta toimintaa, selkeärajaisia hankkeita ja kaupunkikeskeisiä toimintatapoja. Uusien paikallisuuksien näkökulmasta ne tunnistavat heikommin ympäristöjä, joissa merkittävä kulttuurinen toiminta on hajautunutta, pitkäkestoista, vaikeaa, harvaa, verkostomaista ja tiiviisti sidoksissa ympäristöönsä. Juuri ne ilmiöt, jotka voisivat substanssiltaan ja kansainväliseltä potentiaaliltaan uudistaa koko suomalaista kulttuuri- ja arkkitehtuuripolitiikkaa, jäävät helpoiten marginaaliin. Kärjistetysti, kulttuuripositivismi voi myös peittää alleen paikallisen avantgarden mahdollisuuden.

Kainuu näyttäytyy tällaistakin kritiikkiä vasten erityisen kiinnostavana alueena, jossa

olisi mahdollisuus kokeilla, miten kulttuuri, taide ja rakennettu ympäristö voidaan kytkeä osaksi aluekehittämistä pitkäjänteisesti – ei vain hankkeina, tapahtumina tai väliaikaisina projekteina, vaan osana rakenteita, rahoitusmalleja ja päätöksentekoa. Voisiko kulttuuripääkaupunkivuoden synnyttämä huomio toimia mahdollisuutena tunnistaa ja vahvistaa alueella jo olemassa olevia kulttuurisia käytäntöjä? Voisiko se auttaa rakentamaan pysyvämpiä verkostoja, tiloja ja toimintatapoja, jotka säilyvät myös kulttuuripääkaupunkivuoden jälkeen?

Tarvitsemme kulttuuripolitiikkaa, joka tunnistaa ruraalien ja periferaalisten alueiden erilaiset olosuhteet ja ottaa vakavasti niiden omat tarpeet ja mahdollisuudet. Juuri tässä piilee myös niiden kansainvälinen potentiaali. Kansainvälisyys ei ole pelkästään vientiä, näkyvyyttä tai kykyä tuoda valmiita konsepteja alueille. Se on myös kykyä olla kiinnostava.

Teoksen sisältö

Aleksi Lohtaja kuvaa artikkelissaan Kainuuta alueena, jossa arkkitehtuuri, luonnonvarat, kulttuuri ja aluekehitys kietoutuvat poikkeuksellisella tavalla yhteen. Lohtaja kysyy, miksi juuri Kainuun kaltaiset alueet ovat nousseet viime vuosina uudenlaisen kulttuurisen ja yhteiskunnallisen kiinnostuksen kohteiksi, ja mitä tämä kertoo laajemmasta muutoksesta suhteessamme maaseutuun, periferioihin ja

paikallisuuksiin. Samalla teksti ottaa kantaa suomalaisen arkkitehtuuri- ja kulttuuripolitiikan nykytilaan. Nykyiset politiikkainstrumentit eivät aina tunnista alueilla syntyviä, kansainvälisesti merkittäviä ilmiöitä eivätkä siksi kykene tukemaan niitä riittävästi. Lohtaja hahmottelee uudenlaista alueellista kulttuuripolitiikkaa, jossa paikallisuus, Baukultur-ajattelu ja ekologinen toimijuus ymmärretään tulevaisuuden aluekehityksen keskeisiksi ja saumattomiksi lähtökohdiksi.

Siiri Hänninen ja Maija Tilda Kovalainen tarkastelevat artikkelissaan kehittämäänsä Soiva metsä -festivaalia taiteellisena, ekologisena ja yhteiskunnallisena kokeiluna. Suomussalmella sijaitseva Soiva Metsä on harjumetsään sijoittuva tilataideteos ja festivaaliympäristö, jossa taide, maisema ja metsän oma toimijuus kietoutuvat yhteen. Hänninen ja Kovalainen kuvaavat, miten metsä toimintaympäristönä luo vahvan paikkasidonaisuuden: kyseessä ei ole tyhjä tila, johon teoksia sijoitetaan, vaan aktiivinen toimintapaikka, joka muuttaa tekemisen tapoja ja sosiaalisia suhteita. Metsä opettaa kiemurtelemaan, sopeutumaan ja työskentelemään yhteistyössä ympäristön kanssa sen sijaan, että sille pyrittäisiin asettamaan valmiita muotoja tai suoria linjoja. Hänninen ja Kovalainen tarkastelevat myös laajemmin modernin länsimaisen kulttuurin vastakkainasettelua luonnon ja kulttuurin välillä. Soiva metsä -festivaali pyrkii purkamaan tätä vastakkainasettelua ja ehdottaa taiteen kautta

monilajista solidaarisuutta, yhteistoimintaa ja uudenlaista ekologista mielikuvitusta. Metsässä toteutettu festivaali näyttäytyy tilana, jossa voidaan harjoitella toisenlaista maailmaa ja tulevaisuutta.

Miina Kaartinen ja Laura Mellanen

kirjoittavat artikkelissaan Vaara-Kainuun Taidekansallispuiston valmisteluhankkeen taustalla vaikuttavista ajatuksista ja tavoitteista. Artikkelin tarkastelee, miten taide, yhteisöllisyys, aluekehitys ja matkailu voisivat muodostaa uudenlaisen kokonaisuuden Kainuussa. Kirjoittajat pohtivat, millä tavoin taide voi toimia paitsi alueen vetovoimatekijänä myös välineenä, jonka kautta paikallisia ympäristöjä, yhteisöjä ja identiteettejä voidaan ymmärtää uusin ja merkityksellisyyttä tuottavin tavoin. Artikkelin keskiössä on ajatus taidekansallispuistosta uudenlaisena kulttuurisena infrastruktuurina. Sen sijaan, että taide nähtäisiin viihdykkeenä, yksittäisinä tapahtumina tai matkailua täydentävänä sisältönä, Kaartinen ja Mellanen tarkastelevat taiteellista toimintaa osana alueen pitkäjänteistä kehittämistä. Uusi taidekansallispuisto voi luoda tilaa uudennaisille kohtaamisille paikallisten asukkaiden, taiteilijoiden, matkailijoiden ja erilaisten yhteisöjen välillä.

Elsa Lankinen taustoittaa tekstissään Kainuun luonnonvarojen käytön historiasta ja kysyy, keille alueen maita, metsiä ja tulevaisuutta on eri aikoina myyty. Artikkelin yhdistää Kainuun tervanpolton historian nykyisyyteen

ja esittää, että alueen rooli yksinkertaisena luonnonvarojen lähteenä on säilynyt yllättävän muuttumattomana läpi vuosisatojen. Siinä missä 1800-luvulla Kainuun metsiä hyödynnettiin tervanpolttoon ja kansainvälisen kaupan tarpeisiin, nykyisin alueen metsät, maa-alueet ja sähköverkot valjastetaan datakeskusten, tuulivoiman ja globaalin digitaalisen talouden käyttöön. Lankinen tarkastelee tätä jatkumoa ekologisen jälleenrakennuksen näkökulmasta. BIOS-tutkimusyksikön käsitteeseen nojaava ekologinen jälleenrakennus merkitsee hänen tekstissään yhteiskunnan perusteellista muutosta: siirtymää kohti ekologisesti kestävää tapaa elää, tuottaa ja järjestää yhteiskuntaa. Artikkeliki kysyy, mitä uudenlainen jälleenrakennus voisi tarkoittaa Kainuun kaltaisella alueella, jossa luonnonvarojen käyttö on jo vuosisatojen ajan määrittänyt paikallista identiteettiä, taloutta ja tulevaisuuskuvia.

Mika Savela nostaa esiin eroavaisuuksia suomalaisessa ja kansainvälisessä alueellisen tarkastelun ja suunnittelun, urbaanin perinteen, tutkimuksen ja arkkitehtuurikulttuurin välimaastoissa. Esiin nousevat myös alakohtaiset positiot, koulutukseen ja ammattikuviin liitetyt käytännöt ja sanoitukset, joiden seurauksena myös arkkitehtuuripolitiikan ja rakennuskulttuurin käsitteet jäävät Suomessa usein käytännössä hahmottomaksi. Artikkeliki lähestyy ajatuksia siitä, miten aluekehitystä, paikallisuutta, yhdyskuntasuunnitelmia ja ”territoriaalisuuden” käsitettä voitaisiin lähestyä muotoilullisina, arkkitehtonisina tai

taiteellisina *urbanismin* tutkimuksen ja praktiikan toimijuuksina, ja miten esimerkiksi arkkitehdit ja tilallisten praktiikoiden tutkija ja toimijat voisivat näin laajentaa toimikenttäänsä alueellisen ja paikallisen tarkastelun suuntaan. Kansainvälisiä hankkeita, tendenssejä ja urbanismin lähihistoriaa seuraten, näin voitaisiin avata myös suomalaiseen keskusteluun uudenlaisia monialaisten aiheistojen ja yhteistyön muotoja aluidemme tutkimiseen, käsitteellistämiseen ja niihin liittyvien rakenteiden esittämiseen.

Lopuksi

Julkaisu ammentaa Suomen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman *Kohti kestävää arkkitehtuuria (2022–2035)* linjauksista, joissa paikallisuus nähtiin olennaisena osana laaja-alaista kestävyys siirtymää.

Pyrimme avaamaan keskustelua siitä, millaisia suhteita arkkitehtuuriin, taiteen, kulttuuripoliitiikan ja aluekehityksen välille on mahdollista rakentaa aikana, jota määrittävät ekologinen kriisi, luonnonvarojen käyttö ja alueelliset murrokset. Kainuun kautta tarkasteltuna nämä kysymykset eivät näyttäytyä abstrakteina tai kaukaisina, vaan konkreettisina ja paikallisina: ne koskevat metsiä, maisemia, elinkeinoja, yhteisöjä ja tapoja kuvitella tulevaisuutta.

Koillisessa Suomessa tapahtuva tarkastelu toimii tässä mielessä eräänlaisena muuntautumisen

tilana, jonka kautta voidaan nähdä tavallista selvemmin, millaisia paikallisia todellisuuksia Suomesta löytyy. Juuri tällaisilla alueilla luonnonvarojen käyttö, väestökehitys, infrastruktuurit, turvallisuuspolitiikka, matkailu, metsätalous, kulttuurinen toiminta ja ekologinen kriisi kohtaavat poikkeuksellisen voimakkaasti. Kainuun kaltaisissa ympäristöissä monet tulevaisuutta koskevat kysymykset eivät ole vielä ratkaistuja, vaan avoimia, kiistanalaisia ja neuvottelun kohteena. Siksi ne voivat toimia myös paikkoina, joissa uudenlaisia suhteita ympäristöön, yhteisöihin ja rakentamiseen voidaan kokeilla.

Johtopäätöksemme on, että tulevaisuuden alue-, kulttuuri- ja arkkitehtuuripolitiikan tavoitteena ei voi enää olla yhdenmukaisten mallien soveltaminen eri puolille maata. Sen sijaan politiikan on pyrittävä hahmottamaan uudenlaista, kestävämpää ja paikallistuneempaa suhdetta alueisiin – tunnistamaan niiden omat ekologiset, kulttuuriset ja historialliset erityispiirteet sekä rakentamaan niiden varaan.

Tämä merkitsee siirtymää pois ajatuksesta, että periferiat ovat vain keskuksista riippuvaisia reuna-alueita. Kainuun kaltaiset rajaseudut voivat näyttäytyä pikemminkin paikkoina, joissa tulevaisuuden yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ratkaisuja jo hahmotellaan.

Puutuhonäytteitä Hossa, Suomussalmi.
Metsähallitus, 1991. Kerännyt K-M. Korhonen.

Pystynävertäjä *Tomicus piniperda* (tämä sivu)
Vaakanävertäjä *Tomicus minor* ja Mäntykirva
Pineus pini (viereinen sivu)

Lusto - Suomen Metsämuuseo

Lusto - Suomen Metsämuuseumi

Lusto - Suomen Metsämuuseumi

Alueellisen kulttuuripolitiikan uusi suunta

Aleksi Lohtaja

2000-luvun alussa puhuttiin globaalien suurkaupunkien ja kasvavien metropolialueiden voittokulusta. Niin sanotut luovat kaupungit houkuttelivat immateriaalisen talouden osaaajia, investointeja ja sosiaalista pääomaa. Myös kulttuuri- ja taidetoimijat keskittyivät pääkaupunkeihin.

Viime vuosina liikehdintää on kuitenkin ollut myös toiseen suuntaan. Syitä on useita. Globaalit pääkaupungit ovat muuttuneet äärimmäisen kalliiksi. Etätyön yleistyminen on haastanut oletusta, että osaaminen keskittyisi väistämättä ainoastaan suuriin kaupunkeihin. Taidekenttäkin elää virkeänä yllättävissä paikoissa. Ehkä kaikkein merkittävin muutos on kuitenkin abstraktimpi: vaikka immateriaalinen talous näyttäytyi pitkään aineettomana, on käynyt yhä selvemmäksi, että myös digitaalinen tuotanto on syvästi materiaalista – se vaatii energiaa, infrastruktuureja ja datakeskuksia, jotka sijaitsevat kaupunkien ulkopuolella.

Muutos kutsuu tarkastelemaan uudelleen urbaanin ja ruraalin välistä suhdetta. Tarvitsemme

uusia tulkintakehyksiä, joissa keskuksen ja periferian välinen suhde ei näyttäydy ainoastaan isommista kaupungeista käsin vaan monimutkaisena, keskinäisten riippuvuuksien verkostona. Myös arkkitehtuurin, taiteen ja kulttuurin kannalta kiinnostavimmat ilmiöt näyttävätkin yhä useammin syntyvän juuri näiden rajapintojen, päällekkäisyyksien ja jännitteiden sisällä.

Paikallisuuden uudelleentulkinta

Viime vuosien yksi näkyvimmistä sekä taiteen että arkkitehtuurin suuntauksista on ollut paikallisuudesta ja usein myös eräänlaisesta tietoisesta perifeerisyydestä ammentaminen. Ilmiö on osa laajempaa kansainvälistä liikettä, jossa kulttuurinen kokeellisuus etsii uusia sijainteja globaalien kaupunkikeskusten ulkopuolelta.

Löydämme tästä kiinnostavia esimerkkejä myös Kainuusta: tässä julkaisussa analysoitavat Mustarinda, Vaara-kollektiivi, Taidekansallispuisto ja Soiva metsä -festivaali ovat luoneet alustoja, joissa taide elää vuorovaikutuksessa ekologisten kysymysten ja paikallisten yhteisöjen kanssa. Näissä ympäristöissä paikallisuus, etäisyys mahdollistaa uudenlaiset kysymykset taiteen roolista ekologisen siirtymän keskellä.

Näitä ja vastaavia esimerkkejä ei kuitenkaan tule tulkita paluuna koskemattomaan luontoon tai autenttiseen maaseutuun. Päinvastoin

kiinnostavinta tällaisissa hankkeissa, joista olemme käyttäneet nimitystä ”uusi paikallinen”, on niiden kyky purkaa alueellisuuden vanhentuneita kategorioita: jaottelut urbaaniin ja maaseutuun, kansalliseen ja globaaliin, materiaaliseen ja digitaaliseen, luontoon ja kulttuuriin eivät tunnu enää mielekkäältä. Jakolinjojen sijaan on kiinnostavampaa hahmotella alue-, kulttuuri- ja taidepolitiikkaa, jossa paikalliset ja globaalit kysymykset tulevat yhteen samanaikaisesti ekologisista, kulttuurisista ja sosiaalisista painotuksista syntetisoivalla tavalla.

”Uusi paikallinen” ei tarkoita vetäytymistä globaaleista suhteista, vaan pikemminkin niiden ajattelemisesta uudella tavalla. Paikallisuus ei myöskään ole suljettu määritelmä, vaan avoin kohtaamispiste, jossa globaalit virtaukset saavat erityisen, paikkasidonnaisen muodon. Tämä asettaa myös uudenlaisia lähtökohtia taiteelle ja arkkitehtuurille. Emme voi enää tarkastella paikkaa pelkkänä kontekstina tai taustana, vaan meidän on kyettävä työskentelemään se kestävästi huomioiden. Arkkitehtuurin tehtävä ei ole vain ilmentää paikallisuutta, vaan osallistua sen rakentamiseen; taiteen tehtävä ei ole vain sovittautua ympäristöön, vaan ymmärtää ja muokata niitä verkostoja, joista tämä ympäristö koostuu.

Samalla tämä kehitys haastaa suoraan vallitsevaa kulttuuripolitiikkaa. Ei riitä, että muistamme lisätä juhlapuheisiin ajatuksen taiteen ja kulttuurin alueellisen toiminnan tärkeydestä. On myös kyettävä tunnistamaan ja tukemaan erilaisia

paikallisia sommitelmia ja ilmenemismuotoja. Kainuun kaltaisissa ympäristöissä tämä tarkoittaa nähdäkseni siirtymää kohti kulttuuripolitiikkaa, joka ei ainoastaan toimi alueellisten erojen tasaajana vaan myös alueellisten erityisyyksien tunnistajana aktiivisesti paikallisten toimijoiden kanssa paikallisista toimintamuodoista oppien.

Alueellisen arkkitehtuuri- ja kulttuuripolitiikan tulevaisuus

Suomalainen kulttuuripolitiikka on rakentunut 1960-luvulta lähtien alueellisen tasavertaisuuden varaan. Sen keskeinen periaate on ollut kulttuuripalveluiden alueellinen saavutettavuus: kaikilla kansalaisilla tulee olla asuinpaikasta riippumatta yhtäläinen pääsy kulttuuripalveluihin. Valtio on sitoutunut ylläpitämään yhdessä kuntien kanssa koko maan kattavaa taide- ja kulttuuripalveluiden verkostoa. Periaate on historiallisesti ollut tärkeä poliittinen arvovalinta, joka on tuottanut kansainvälisesti poikkeuksellisen vahvan, koko maan kattavan julkisen kulttuuri-infrastruktuurin.

Mallin vahvuudet ovat kiistattomat, mutta niiden mahdollistama laajempi aluepoliittinen malli on jo kauan aikaa sitten murentunut. Alueellisen tasavertaisuuden käänköpuolena on ollut myös melko tasapäistävä, kansallisesta kehikosta määritelty käsitys siitä, millaista alueellisen ja paikallisen kulttuurin tulisi olla. Alueellisen kulttuuripolitiikan tehtäväksi onkin lähinnä rajautunut kulttuurin tasainen jakaminen eri

puolille maata – ei niinkään erilaisten paikallisten todellisuuksien tunnistaminen tai niistä nousevien käytäntöjen vahvistaminen. Laajemmat keskustelut taiteen paikkasidonnaisuudesta on käyty muualla.

2020-luvun kulttuuripolitiikka on toki huomattavasti monisyisempi toimintakenttä mutta taiteen ja kulttuurin alueellisen vahvistamisen osalta olemme nähdäkseni pohjimmiltaan sekä hyvässä että pahassa samojen ajatusen äärellä. Kun esimerkiksi valtion taidetoimikuntarakennetta uudistettiin osana sivistyshallinnon uudistusta vuosien 2025–2026 aikana, monella heräsi huoli nimenomaisesti alueellisen yhdenvertaisuuden turvaamisesta. 1960-luvun kulttuuripolitiikasta peritty malli, jossa taiteen rahoituksen alueellisesta kohdentumisesta päättävät alueelliset taidetoimikunnat verrattain itsenäisesti on uudistuksen myötä tullut tiensä päähän. Huoli alueellisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta jatkossa on siis hyvin ymmärrettävä. Mutta jos otamme vakavasti ajatuksen siitä, että Suomi ei enää ole yhtenäinen alue vaan koostuu keskenään radikaalisti erilaisista paikallisista todellisuuksista, meidän on tarkasteltava uudelleen myös kulttuuri-, alue- ja arkkitehtuuripolitiikan lähtökohtia. Rahoituksen alueellinen kohdentuminen on tietenkin turvattava myös jatkossa, mutta samalla on syytä käydä keskustelua siitä, mitkä ovat laajemmassa mielessä taiteellisen toiminnan edellytykset ja myös merkitykset ja mahdollisuudet eri alueilla. Voisimmeko

ajatella alueellista kulttuuripolitiikkaa joukkona radikaalisti erilaisia paikallisia todellisuuksia, jotka yhtäältä ottavat vakavasti taiteen paikkasidonaisuuden ja toisaalta kytkeytyvät kansallisen kehikon sijaan myös globaaleihin verkostoihin luonteavalla tavalla?

Myös suomalainen arkkitehtuuripolitiikka voisi hyötyä useiden eri paikallisuuksien ajatuksesta. Vaikka paikallisuuden merkitys kestäväälle arkkitehtuurille kyllä tunnistetaan, ovat työkalut sen saavuttamiseksi pääosin melko samanlaisia ympäri Suomen. Esimerkiksi kestäväan rakentamiseen liittyvät paikalliset hankkeet päätyvät helposti näyttämään variaatiolta samasta arkkitehtuurin kansallisesta tahtotilasta, vaikka todellisuudessa ne ovat osa hyvin erilaisia ekologisia, taloudellisia ja kulttuurisia kokonaisuuksia. Voidaanko tälle hahmotella vaihtoehtoja?

Moninaiset paikallisuudet

Samaan aikaan kun kulttuuripolitiikassa etsittiin toisen maailmansodan jälkeen mahdollisimman tasapuolista kulttuuripalveluiden alueellista mallia, myös arkkitehtuurissa kehitettiin ajatuksia modernistisesta tyylistä, joka olisi ajasta ja paikasta riippumatonta – rationaalista, tehokasta ja toistettavaa. Rakennukset suunniteltiin yhä useammin samanlaisten periaatteiden mukaan riippumatta ilmastosta, kulttuurista tai paikallisesta rakennusperinteestä.

1980-luvulla postmodernismin myötä tätä kehitystä vastaan nousi ajatuksia uudesta

regionalismista, joka korosti arkkitehtuurin olevan aina sidoksissa sitä ympäröivään paikkaan. Keskeiseksi paikallisuuden puolustajaksi nousi erityisesti arkkitehtuuriteoreetikko Kenneth Frampton, joka hahmotteli ajatuksia niin sanotusta kriittisestä regionalismista. Framptonin ajatuksena ei ollut palata nostalgisesti menneisiin rakennustapoihin tai paikallisiin tyyliin, vaan luoda arkkitehtuuria, joka kykenee yhdistämään modernin rakentamisen mahdollisuudet paikkasidonnaiseen ymmärrykseen. Frampton korosti erityisesti topografian, ilmaston, materiaalien ja paikallisesta historiatietoisuudesta kumpuavan kokemuksen merkitystä.

Kriittinen regionalismi ei tarkoittanut globaalien vaikutusten vastustamista. Framptonille oli selvää, ettei modernisaatiota voi eikä tule torjua. Kysymys on pikemminkin siitä, miten globaaleja teknologioita voidaan soveltaa tavalla, joka vahvistaa paikallisia olosuhteita. Nykyisin tämä regionalismin perintö tarjoaa edelleen yhden lähtökohdan paikkasidonnaiselle arkkitehtuurille, mutta samalla uudet ekologisesta kestävydestä lähtevät ajatukset paikallisuudesta ovat tuoneet keskusteluun uusia painopisteitä. Siinä missä 1980-luvulla kyse oli ennen kaikkea kulttuurisesta ja esteettisestä ”paikan hengen” vahvistamisesta, nykytilanteessa kysymys on yhä enemmän ekologisista ja materiaalisista reunaehdoista.

Pohjimmiltaan paikkasidonnainen arkkitehtuuri ei ole vain arkkitehtuurin suuntaus tai tyyliä, vaan tapa ajatella rakentamista

osana laajempaa yhteiskunnallista muutosta. Tarvitsemmekin uudenlaista regionalismia, joka ymmärtää ja jäsentää rakentamisen ehtoja monimutkaisina paikallisuuksien kautta sosio-taloudellis-ekologisin sommitelmin. Esimerkiksi Kainuussa merkitykselliset kysymykset eivät rajoitu yksittäisiin rakennuksiin tai edes kaupunkirakenteeseen, vaan ulottuvat maisemaan ja infrastruktuureihin. Talousmetsät, sähköverkot, datakeskukset, matkailun reitit ja suojelualueet muodostavat yhdessä monimutkaisen tilallisen kokonaisuuden, jonka ymmärtäminen vaatii arkkitehtuurilta entistä laajempaa näkökulmaa. Tässä mielessä arkkitehtuuri lähestyy maisema-arkkitehtuuria, aluesuunnittelua ja ympäristöpolitiikkaa.

Tämä edellyttää muutosta myös kulttuuripolitiikan instrumenteissa. Nykyiset rahoitus- ja ohjausmallit on pitkälti rakennettu tunnistamaan vakiintuneita instituutioita ja selkeärajaisia hankkeita. Sen sijaan ne tunnistavat heikommin ympäristöt, joissa kulttuurinen toiminta on hajautunutta, pitkäkestoista ja usein epämuodollista.

Kysymys ei ole vain resurssien jakamisesta, vaan siitä, mitä pidetään tunnistettavana ja tuettavana toimintana. Mitä tarkoittaisi kulttuuripolitiikka, joka keskittyisi kulttuurin moninaisten paikallisuuksien tunnistamiseen ja tukemiseen? Miten arkkitehtuuripolitiikassa tunnistettaisiin paikallisuudesta ammentavan rakennuskulttuurin merkitys yksittäisiä projekteja laajemmin? Entä millainen aluepolitiikka näkisi periferiat

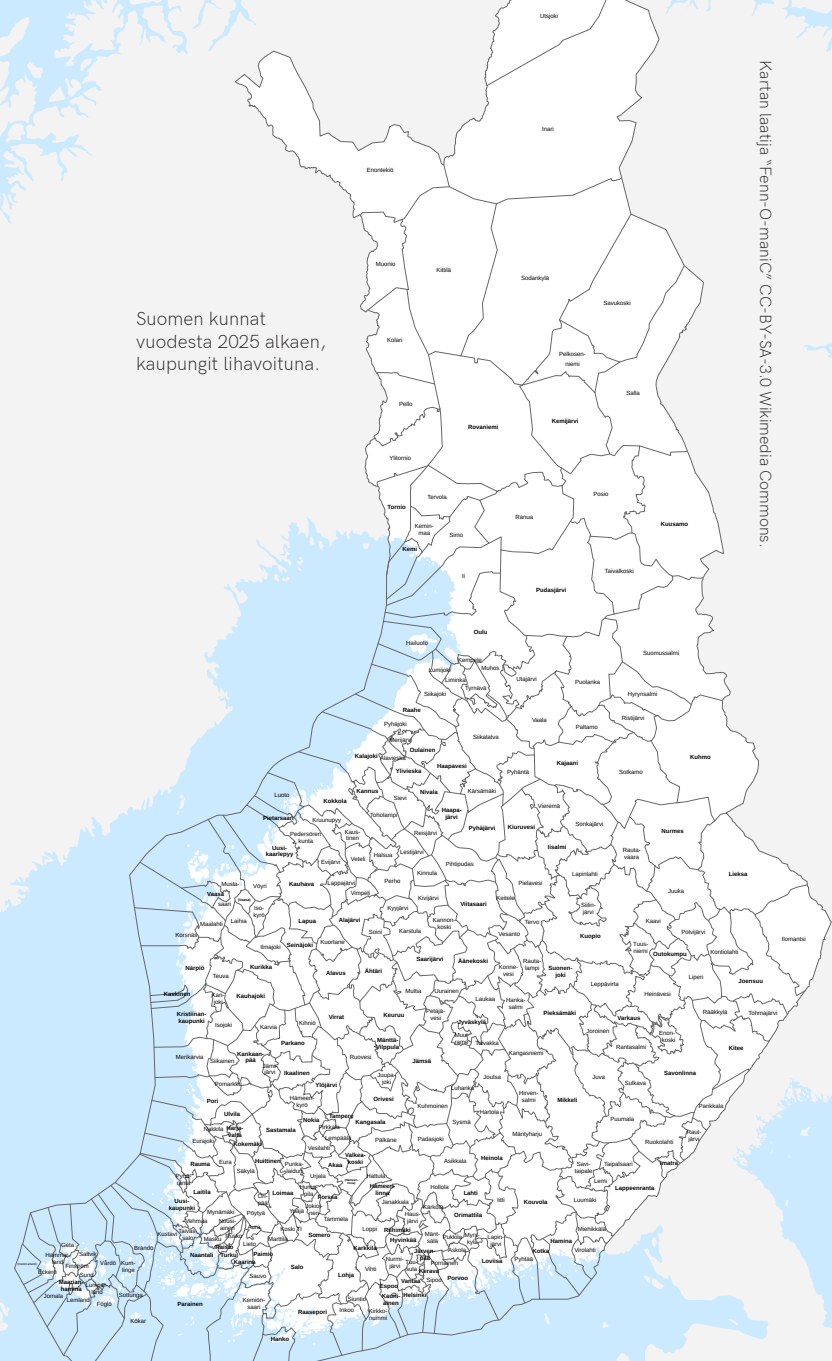
kulttuurisen, sosiaalisen ja ekologisen muutoksen koealustoina?

Kainuun kaltaisissa ympäristöissä kyseessä on jo käynnissä oleva prosessi, jonka merkitystä emme ole vielä täysin ymmärtäneet. Jos haluamme ymmärtää, millaisia kulttuurisesti kokeellisia ja ekologisesti kestäviä elämäntapoja tulevaisuus voi sisältää, meidän on opittava katsomaan näitä paikkoja uudella tavalla. Se tarkoittaa myös uudenlaista politiikkaa: aluepolitiikkaa, kulttuuripolitiikkaa ja arkkitehtuuripolitiikkaa, jotka ottavat lähtökohdakseen tämän paikallisuuden potentiaalin.

Globaalilla tasolla juuri tällaiset ympäristöt voivat yllättää – ja ovat jo yllättäneet. Kiinnostavin kulttuuri ja arkkitehtuuri eivät välttämättä synny siellä missä instituutiot ovat vahvimpia ja rakenteet vakiintuneimpia, vaan pikemminkin siellä missä olosuhteet pakottavat ajattelemaan toisin: missä erilaiset järjestelmät törmäävät, missä mittakaavat sekoittuvat ja missä tulevaisuutta ei voi rakentaa valmiiden mallien varaan.

Jos vaikkapa Suomeen perustettaisiin uusi kansainvälinen arkkitehtuuribiennaali, jonka tavoitteena olisi tuottaa globaalisti kiinnostavaa ja yllätyksellistä pohdintaa taiteen ja arkkitehtuurin merkityksestä, kannattaisiko se sijoittaa pääkaupunkiseudulle vai esimerkiksi juuri Kainuuseen? Tiedämme kaikki vastauksen.

Suomen kunnat
vuodesta 2025 alkaen,
kaupungit lihavoituna.

Lusto - Suomen Metsämuseo. Urpo Häyrisen kokoelma.

Laaja hakkuualue Suomusalmella, 1970-luku.

Lusto - Suomen Metsämuseo. Metsähallituksen kokoelma.

Avohakkuualue Losovaaran
takamailla Sotkamossa 1939.

Lusto - Suomen Metsämuseo. Urpo Häyrisen kokoelma.

Puupinoja avohakkuualueella Kuhmossa, 1960-1970-luku

Metsän kanssa työskentely muuttaa tekemisen luonnetta ja itse tekijää – Metsä elinpiirinä, opettajana ja ystävänä

Siiri Hänninen
Maija-Tilda Kovalainen

Sara Vertanen

“Mitä opittavaa länsimaisten teollistuneiden yhteiskuntien ihmisyhteisöillä voisi olla metsän ekosysteemeiltä, niiden monimuotoisuudelta sekä toisiaan tukevilta rakenteilta?”, kysyimme aloittaessamme työskentelyä Maija-Tildan suvun kotiseudulla Suomussalmella sijaitsevan Soivan Metsän kanssa.

Soiva metsä -festivaali on metsäympäristöön sijoittuva, osallistava ja kokemuksellinen monitaidefestivaali Ylä-Kainuussa. Ensimmäistä kertaa 3.–6.7.2025 järjestetty tapahtuma keräsi Suomussalmen Soivaan Metsään 1 600 ympäri Suomea tullutta kävijää. Festivaali tarjosi elämyksellisen kokemuksen taiteen, metsäympäristön ja ihmisyyden kohtaamisesta. Metsä yhdessä tapahtuman aktiivisen sanoman kanssa loi kävijöille mahdollisuuden kokea taidetta jokaisen omilla ehdoilla sekä tapahtumalle rauhallisen, tiiviin, kumouksellisen ja yhteisöllisen tunnelman.

Metsäympäristö – Soiva Metsä

Suomussalmen Kaunisniemessä sijaitseva Soiva Metsä, jossa festivaali järjestetään, on suurten erikoislaatuisten soittimien muodostama tilataideteos kumpuilevassa harjuisessa mäntykangasmetsässä, jota sävyttävät pienet kiehtovat suot ja ympärillä kiemurteleva järvimaisema. Ajatuksen tilataideteokseen sai aikoinaan Suomussalmen kulttuurisihteerinä toiminut kirjailija Jalo Heikkinen yhdessä ystävänsä muusikko ja musiikintutkija Heikki Laitisen kanssa. Tätä

hulluttelevaa instrumenttikokonaisuutta lähtivät suunnittelemaan ja rakentamaan Heikkisen tilauksesta soitinrakentaja-etnomuusikot Pekka Westerholm ja Olli Penttilä sekä mainosgraafikko Markku Penttilä. Se rakennettiin kesällä 1996 talkoovoimin ja alunperin teoksen oli tarkoitus olla Kaunisniemessä vain muutama vuosi, mutta nyt tätä tekstiä kirjoittaessamme vuonna 2026 Soivan Metsän soitinkokonaisuus on ollut paikallaan jo 30 vuotta.

Soivan Metsän harjuilla mutkitteleva luontopolku, jonka varrelle on koottu 16 yleisöä osallistavaa soitinta, on itsessään merkittävä ja kekseliäs luontotaidekokonaisuus. Se saa kävijänsä pohtimaan monimuotoisia yhteyksiä ja liitoksia taiteen, kulttuurin sekä luontoympäristöjen välillä. Harjujen keskellä avautuvat jääkauden aikaiset painaumat, eli supat, muodostavat luonnon omia konserttisaleja, amfiteattereita ja erityislaatuisia taideareenoita samalla, kun harjun rinteet tarjoavat suomussalmelaisille paikallisille kauniin ulkoilualueen. Soivassa Metsässä arkisuus kohtaa omaleimaisen ja korkealaatuisen taide-elämyksen. Luontopolulla kuka tahansa voi olla muusikko tai tilataiteilija, eikä itse metsässä puiden välissä tuivertava tuulikaan jätä soittimia hiljaisiksi. Soivassa Metsässä soittimien synnyttämät äänet kietoutuvat ympäröivään maisemaan ja kävijä löytää itsensä pohtimasta sitä, kuka soittaa ja kenelle.

Jääkauden muodostaman hiekkapohjaisen metsän luontotyyppi on kuiva kangas. Se koostuu pääosin harjun rinteillä kasvavista männyistä. Muut puut

eivät viihdy alueella, jonka maaperä päästää veden valumaan nopeasti alas metsää reunustavaan järveen ja suppakuoppien soihin. Alue toimii Suomussalmen kunnan yleisenä virkistysalueena ja kunta ylläpitää sitä kaatamalla vaarallisia puita ja poimimalla poluille tipahtaneita oksia kävelijöiden tieltä.

Soiva Metsä on luonnon ekosysteemien ja rakennetun ympäristön eräänlainen kompromissi. Hoidetun luonteensa vuoksi sitä ei voida nimittää luonnonvaraiseksi metsäksi, mutta meille se on toiminut paikkana, jossa tutkia ja oppia siitä, miten metsässä työskentely muuttaa tekemisen luonnetta ja itse tekijää. Alueen historian ja käyttötarkoituksen vuoksi Soiva Metsä luo erinomaiset puitteet metsätapahtuman järjestämiseen, mikä luonnonmetsässä herkkien ekosysteemien vuoksi ei olisi mahdollista.

Lähtökohtia ja ajatuksia Soiva metsä-festivaalin taustalla

Me kirjoittajat olemme kasvaneet aikuisiksi tiivistyvien kriisien aikakaudella. Kokemustamme leimaa ymmärrys siitä, että ilmastonmuutos yhdessä luontokadon kanssa muodostaa koko elonkirjoa vakavasti uhkaavan ekologisen kriisin kontekstin. Meille tässä ajassa korostuu tarve uudenlaiselle mielikuvitukselle, taiteellistieteellisille, monialaisille ja -lajisille liitoille sekä ympäristön kokonaisvaltaisemmalle ymmärrykselle.

Anna minun tulla metsäksi taas -performanssi.
Reijo Kela, Heikki Laitinen ja Saana Pohjonen.
Soiva metsä -festivaali 2025.

Tiiu Hyryläinen

Suomessa luonnonvaraisia metsiä on jäljellä alle 5% maapinta-alasta ja lähes 80 % suomalaisista metsätyypeistä on arvioitu uhanalaisiksi, eikä tälle todellisuudelle ja sen vaarallisuudelle tunnu olevan realistista ymmärrystä julkisessa keskustelussa. Konkreettinen taistelu metsien säästämiseksi jää suuremmalta yleisöltä täysin pimentoon. Myös Suomussalmella kunta on suunnitellut ja toteuttanut hakkuita kuntalaisille erityisen tärkeissä taajama-, virkistys- ja luonnonmetsissä korkealla olevan puun hinnan verukkeella kuntalaisten laaja-alaisesta vastustuksesta huolimatta.

Koemme, että tämän ajan tulisi haastaa myös luovan työn tekijät pohtimaan kysymyksiä siitä missä, kenelle ja kenen toimesta tiloja luodaan, ja taidetta toteutetaan sekä minkälaisia teoksia tämä aika tarvitsee. Metsässä toteutettava festivaali sekä sen ympärille syntyvä monitaiteellinen kokonaisuus luo taiteilijoille, aktivisteille ja muille tekijöille tilan tähän liittyville pohdinnoille, niiden konkreettisille ilmentymille sekä kannanotoille.

Samalla kokonaisuus on ehdotelma jatkaa Soivan Metsän valmiiksi olemassa olevan omaleimaisen installaation aloittamaa luonnon ja kulttuurin käymää dialogia. Se ehdottaa erilaisia tapoja käsitellä yhteyksiä ihmisen tuottaman elämän, taiteen sekä metsän monimuotoisten ekosysteemien välillä. Binäärisen karkea jako ”ihmisen” ja ”luonnon” välillä oikeuttaa elinympäristömme lyhytnäköisen hyväksikäytön, unohtaen koko planeetan elonkirjon

yhteenkietoutuneisuuden. Tapahtumassa painotamme binäärisistä asetelmista luopumista, ympäristön ja ihmisen keskinäistä riippuvuussuhdetta, todellisuudessa kiemurtelevia lomittaisia maailmoja ja metsää välttämättömänä ehtona kaikelle elämälle.

Soivassa Metsässä pysähdymme pohtimaan monilajista solidaarisuutta sekä taidetta väylänä vaikuttaa ihmisyyshöhen ja luonnonympäristöjen elinehtoja muokkaaviin voimiin. Festivaali muistuttaa tekijöitään sekä yleisöä siitä, kuinka tässä maailmassa ei ole mahdollista toteuttaa ammattia, luoda tiloja tai teoksia ilman, että niillä aktiivisesti samalla vaikuttaa ja luo laajemmin todellisuutta. Aktivismi ei ole erillinen prosessi tai ihmisryhmä vaan aktiivinen toimijuus on lopulta osana kaikkea tapahtuvaa.

Taiteella ja luovalla työllä on valtava rooli todellisuuksien luomisen prosesseissa sekä tilaa ottavana ulottuvuutena. On oleellista kyseenalaistaa sitä, missä taidetta toteutetaan ja minkälaisen tilan se luo mielikuvitukselle ja ympärilleen. Ehkä metsässä toteutettavalla monikasvoisella ja -äänisellä, erilaisista konteksteista ja ammateista ihmisiä yhteen tuovalla ja yhdessä rakennetulla tapahtumalla on mahdollisuus purkaa taiteen porvarillisia rakenteita ja saada kuvittelemaan yhteisöllisempää tapaa luoda, ajatella ja olla. Voisiko taidetta nimenomaan rakentaa yllättävien liittojen kautta, erilaisia maisemia, ajatusmaailmoja ja vaihtoehtoisia käsityksiä yhdistellen, kokeilemalla – terävästi, mutta leikitellen. Soivan metsän

keskellä, harjun rinteillä kirmatessa soittimelta toiselle tämä leikki on helppo kuvitella todeksi.

Ajattelemme, että tapahtuman väliaikainen luonne jo itsessään synnyttää mahdollisuuksia. Toteutuakseen väliaikaisuus vaatii ympäristöltään fyysistä väljyyttä, sosiaalista määrittelemättömyyttä ja avoimuutta keskustelulle. Väliaikaisuus vaikuttaa myös alueen identiteettiin ja siihen, mitä merkityksiä ihmiset alueelle antavat. Festivaali tuottaa hetkellistä mielenkiintoista tunnelmaa Suomussalmelle, synnyttää muistoja alueesta ja metsästä sekä luo dialogeja niin Kainuun kuin laajemmankin alueen ihmisten välille. Näin tapahtuman luomat mielikuvat voivat toimia tukena alueen ja ajatusten jatkokehittämiselle, eli tässä tapauksessa esimerkiksi Kainuun metsäluonnon tilanteen kehittymiselle sekä monipuolisemmalle taidetyöskentelylle sekä osallistaa erilaisia yhteisöjä näiden teemojen ympärille. Muutos on hetkellistä festivaalitapahtumaa suurempaa: ihmismassat ja rakennelmat poistuvat alueilta tapahtuman loputtua, mutta pitkäaikainen muutos tapahtuu kävijöiden ja tekijöiden mielissä. Se on abstraktia, identiteettitason ja merkitysten muutosta.

Festivaali toimii areenana taianomaisille kokemuksille taiteesta luonnon keskellä sekä erilaisille paikallisen ja kansallisen tason monialaisia muotoja ottaville keskusteluille metsästä, ihmisyydestä ja kriisien luomasta uudenlaista yhteistyötä vaativasta ajasta. Se luo tilan taiteilijoille ja yleisölle osallistavassa

dialogisessa suhteessa keskustella siitä, mitä merkityksiä metsä kaikessa laajuudessaan symbolisena ja konkreettisena asiana kätkee sisäänsä. Lisäksi se saa unelmoimaan ja pohtimaan, minkälaista taidetta ja elämää metsä mahdollistaa tai tarvitsee ja missä, kenelle ja kenen toimesta tiloja luodaan ja taidetta toteutetaan.

Metsä pakottaa paikkasidonnaisuuteen

Vaikka metsää voidaan käsitellä teoreettisena alustana tekemiselle, todellisuudessa metsäympäristö on aina ainutlaatuinen spesifi kokonaisuus. Metsässä jokainen pinta, etäisyys ja reitti ovat juuri sille paikalle ja maisemalle ominaisia. Toista samanlaista paikkaa tai toimintaympäristöä ei ole missään muualla ja vaikka tiettyjä valmiiksi opittuja toimintatapoja on mahdollista hyödyntää, on niitä sovellettava juuri tämän paikan ja tilallisuuden reunaehtojen kautta.

Metsä pakottaa paikkasidonnaisuuteen ja sitoo yhteistyöhön kanssaan. Metsäympäristö tekee paikkaan suunnittelemisen konkreettiseksi, sillä ennalta arvaamattomat maastonmuodot ja vaihtuvat sääolosuhteet eivät anna muuta mahdollisuutta. Metsässä toteutettavan tapahtuman suunnittelua tai esityksen tekemistä ei voi aloittaa tyhjältä paperilta tai kuvitella kontrolloituun näyttämötilaan. Metsä ei toimi tyhjä paperin tai tilan kaltaisena ympäristönä tekemiselle, johon voi luoda

jotain aivan uutta. Metsä on jo ääriään myöten täynnä, kerroksellinen ja juurtunut. Metsä toimintaympäristönä sitoo tekijän väistämättä yhteiseen ympäristönsä kanssa.

Metsä runsaudessaan ei säily samanlaisena. Sen elämä kiertää vuoden sykliä. Ympäristönä se on joka hetki erilainen ja toisaalta aina joustava. Se sopeutuu ja tekee tilaa uudelle, unohtamatta kuitenkaan omaa rönsyään. Se näyttää, miten kasvaa kerrostuen, ympäröiviä olentoja myötäillen ja avoinna muutokselle. Näistä jatkuvista prosesseista – uudelleensyntymästä, kuolemasta, levosta, tiedon rihmastomaisesta kulusta ja kollektiivisesta iloittelusta – mekin olemme inspiroituneet ja ne ovat johdattaneet meitä tapahtumakokonaisuuden suunnittelussa.

Ei suoraa viivaa metsässä

Olemme tottuneet suorien viivojen muodostamiin tiloihin. Tiloihin, jotka muodostavat tarkan rajan ihmisen ja luonnon välille. Nykyisin suoruden sanelemissa länsimaisissa yhteiskunnissa ihmisen luoma ‘kulttuuri’ nähdään usein erillisenä villistä ja kontrolloimattomasta ‘luonnosta’, jonka muotokieli poikkeaa kaupunkien ruutukaavasta. Näin yhteiskunnan ideaaliin on määräytynyt tarkasti suunniteltuja suoria reittejä, joiden seuraaminen nähdään tavoiteltavana. Määränpäät, joihin valmiit suoraviivaiset polut ja urat johtavat, ovat kuitenkin muiden päättämiä ja ennalta kulkemia. Muita elämänmuotoja sortavassa kulttuurissa valmiiden polkujen

Heta Heikkala

seuraaminen johtaa helposti jatkamaan tätä kehitystä.

Näistä teemoista Siiri kirjoitti laajemmin ”Pohdintoja suoruudesta” -esseessä¹, joka julkaistiin osana Archinfon *Kaikkien arkkitehtuuri* -sarjaa, samoihin aikoihin kun aloitimme työskentelyn Soiva metsä -festivaalin parissa. Teksti käsittelee modernin länsimaisen arkkitehtuurin suoruuden ideaaliin perustuvan muotokielen yhteyttä luonto-kulttuuri-jaon vahvistumiseen, ihmisen yliveraisuuden korostamiseen ja muiden elämänmuotojen riistoon sekä pohtii, mitä tarkoittaa kulkea vinoon tai kuten metsä on meille opettanut, kiemurrellen.

Metsä muodostaa tälle keskustelulle uuden lähtökohdan. Metsän todellisuus ja luonnon arkkitehtuuri muodostuvat toisenlaisten periaatteiden varaan. Metsä rakentuu yhteistyössä, jossa jokainen pala on tärkeä osa kokonaisuutta. Eläimet hakevat pesällään suojaa, ja heidän elämänsä on monen lajin yhteistyön tulosta, eivätkä pesän ulko- ja sisäpuolet ole tarkasti rajattuja. Metsässä suorien viivojen sijaan vallitseva muotokieli on mutkainen. Se muodostuu yhteisen neuvottelun tuloksena. Polku kääntyy, kun maasto viettää yhtäkkiä alaspäin ja keskellä reittiä kasvaakin vanha mänty.

Metsäympäristössä toteutettu festivaali tehdään tiiviissä yhteistyössä luontoympäristön ja luonnon prosessien kanssa – ympäristöä ja sen erityispiirteitä kuunnellen ja kunnioittaen.

Samalla se luo jo itsessään kaupunkiympäristöstä ja perinteisistä esitystiloista poikkeavan areenan taiteen kokemiselle ja yhteen tulemiselle. Asia konkretisoituu metsäympäristössä “Omaa polkua kulkiessa on pakko valpastua ympäristölleen: mihin suuntaan kuljen, mihin astun, mitä näen ja kuulen ympärilläni? Voisinko eksyttää itseni herkkyyden äärelle?”

Myös yleisö käyttäytyi festivaaleilla hyvin eri tavalla kuin perinteisessä esitysympäristössä. Tuntui, että metsä kasvatti yleisön empaattisuutta – kun metsäympäristössä ihmisillä ei ole valmista mallia tai kaavaa siitä, miten toimia, ovat he myös avoimempia yllättäville muutoksille ympäristössä. Metsässä kontrollia on automaattisesti vähemmän, kun muuttuva sää ja valaistus vaikuttavat kokonaisvaltaisesti tunnelmaan. Ja olikin ihanaa huomata, kuinka lempeästi yleisö otti vastaan nämä muutokset, joita kohtasimme muun muassa Ulla-myrskyn saapuessa festivaaleille ja lopulta myrskyn jälkeisen auringon kuivattaessa mättäät taas sopivaksi alustaksi esitysten seuraamiseen.

Ennen kaikkea metsän kiemuraiset polut ja monilajisen neuvottelun tuloksena syntynyt maisema opettavat meille kärsivällisyydestä ja empatiasta – ja muistuttavat meitä metsän oppien queeriydestä. “Queeriyys ei ole vain seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin ilmaisemista, vaan sitä, että kieltäytyy kulkemasta

1. Hänninen, 2024

2. Ahmed, 2006.

Maija-Tilda Kovalainen

3. Morel, Léger & Ferguson, 2020.

yhteiskuntamme etukäteen piirtämään suoraa linjaa.”, kulttuurintutkija Sara Ahmed kirjoittaa kirjassaan *Queer phenomenology*². Queeriys on valinta kulkea mutkittavia polkuja, huomioida moninaisuus ja asettua ristiriitojen äärelle. Se on tapa ottaa toimijuus itselleen.

Paikantunut tieto ja kehollinen taito

Aika, jossa elämme vaatii tällaista toimijuutta ja uudenlaista asemoitumista kohti maailmaa. Se vaatii luovuuden, mielikuvittelun, yhteistyön, konkreettisten kädentaitojen sekä sopeutumisen ja selviytymistaitojen opettelua. Konkreettisten taitojen osaamisella ja sitä kautta muotoutuvalle tietokäsityksellä sekä suhteella ympäröivään maailmaan on olennainen rooli ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämmän järjestelmän kuvittelussa ja luonnissa. Näihin teemoihin Kainuussa ja metsässä työskentelyssä on ollut meille paljon ammennettavaa.

Nykyään monet tieteilijät ja filosofit argumentoivat, että suurimpia voimia kiihtyvän globaalin ekologisen kriisin taustalla ovat nimenomaan modernin länsimaisen ajattelun oletukset, joissa luontoa kohdellaan lähinnä ihmisestä erillisenä ulottuvuutena sekä objektiivisena resurssien lähteenä, jota voidaan rationaalisesti hyväksikäyttää³. Tällaiset itsestäänselvänä pidetyt erottelut, niistä juontuvat toiminta- ja ajattelumallit, sekä lähtökohdat, kuten objektiivisuuden kiistattomuus ja subjektiivisuuden sekä kokemuksellisuuden

asettaminen toissijaiseksi, estävät vaihtoehtoisen tulevaisuuden kuvittelun ja siten sosiaalisen ja ekologisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen. Valistusajan myötä syntyneessä tietoperinteessä mieltä pidetään usein kehosta erillisenä osaluueena. Tämä jatkaa samaa dikotomioiden periaatetta kuin aiemmin esille tuomamme kulttuurin ja luonnon erottaminen toisistaan. Siinä korostuu ihmisen mielessä tapahtuva havainnointi, jonka avulla voidaan tuottaa ja osoittaa erillinen objektiivinen totuus maailmasta. Jos näiden oletusten sijaan tiedon lähtökohdaksi asetetaan käytännön taidot, luontoa ymmärretään elämällä sen keskellä. Sitä kautta taitoon perustuva tieto on aina vuorovaikutuksellista ympäröivän maailman kanssa. Käsityö on samaan aikaan tiedon ja käytännön muoto. Se sisältää käytännöllisen tiedon hallitsemista, mutta samalla se myös rakentaa erityislaatuista epistemologista käytäntöä ja suhdetta maailmaan. Kun muutamme näitä ajattelumme työkaluja, muuttaa se radikaalisti samalla suhdettamme mielen prosesseihin. Käsityöläisyyteen perustuva tietotaito on syvälle juurtunutta tietoa, joka pitää sisällään kokemukseen perustuvan intuitiivisen osaamisen olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa.⁴ Sitä kautta taitoon perustuva tieto luo samalla edellytykset myös selviytymiselle.

Kuvataiteilija Terike Haapoja tuo kirjailija Laura Gustafssonin kanssa kirjoittamassaan *Nuppukirja: Maallisen elämän käsikirjassa* esille, kuinka taiteellinen tekeminen ja kokeminen luovat tilan, jossa voi olla haavoittuvainen ja antaa maailman

koskettaa.⁵ Tässä Haapaojan sanallistamassa ajatuksessa piilee taiteen voima arvopohjaisen muutoksen ja sitä kautta kestävyysmurroksen ja ekososiaalisen jälleenrakentamisen edistämisessä. Soivassa Metsässä olemme halunneet tutkia, mitä tapahtuu, kun tämän tilan yhdistää metsän luoman tilallisuuden ja yhteyden kanssa?

Samassa kirjassa kolttasaamelainen ohjaaja ja taiteilija Pauliina Feodoroff kirjoittaa: ”Se, missä puut ovat ja mitä ne alkavat tehdä ympärilleen, on metsä. Ja se, mitä metsä alkaa tehdä ympärilleen, ovat kaikki ne peruseriaatteen, jotka tuottavat ikuista elämää.” Kun palaamme alussa esittämäämme kysymykseen siitä, mitä opittavaa meillä, modernien ajattelun keskiöön kasvaneilla ihmisillä, olisi metsän ekosysteemeiltä, Feodoroffin ajatus vastaa siihen. Metsä opettaa meille niitä peruseriaatteen, joilla elämä tulee mahdolliseksi.

Taide avaa meidät kokemaan ja koskettumaan, ja metsä tarjoaa ohjenuoria siihen, miten uudelleen jäsenellä suhteemme ympäröivään maailmaan ja järjestäytyä siellä. Jos hakkaamme kaikki vanhat metsämme alas, menetämme käytännössä juuri nämä peruseriaatteen, jotka mahdollistavat elämän ja selviytymisen opit. Jotta voimme ymmärtää näitä oppeja, on meidän muutettava käsitystämme tiedosta, opeteltava uudenlaista tiedollista lähestymistapaa ja sitä kautta annettavat käsityksemme todellisuudesta

4. Raven, 2013.

5. Haapaoja & Gustafsson, 2020.

muovautua ja jäsentyvän osittain uudelleen. Tässä prosessissa paikantuneella tiedolla ja käytännön taidoilla on paljon annettavaa. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat alkuperäiskansojen tietokäsitykset ja suhde ympäröivään maailmaan.

Myös Kainuussa ihmiset ovat yhteydessä luontoon, koska he ovat yksinkertaisesti eläneet sen keskellä aina. Suomussalmella yksi tuttu kertoi, miten hän käveli nuorena aina talvisin järven poikki kouluun. Keväällä jäiden sulaessa laiturilta laskettiin lankut jäälle, että päästiin rannalta sulan yli jäille ja sen jälkeen järvi ylitettiin tamppaantunutta polkua pitkin kävellen, koska siinä kohdassa jää sulii hitaammin. Samantyyppistä esimerkkiä ei ole enää helppo löytää, mikä johtuu todennäköisesti siitä, että olemme pikkuhiljaa menettäneet yhteytemme ja ymmärryksemme luonnon prosesseista ja sitä kautta eriytyneet näiden taitojen, soveltamisen ja sopeutumisen piireistä.

Esimerkki kertoo intuitiivisesta tiedosta, oman ympäristön tuntemuksesta ja siitä, että osaa työskennellä sen kanssa käytännön elämässä. Metsän keskellä ja metsän kanssa eläneet ihmiset tuntevat oman ympäristönsä. He tietävät, miten virtaukset kulkevat omalla järvellä, miten tuuli puhalttaa lähimetsän läpi tai mistä lumi sulaa ensimmäisenä keväisin. Me olemme Soivassa Metsässä oppineet, miten hyttyset eivät viihdy siellä, vaikka muuten Suomussalmella niitä ei pääse pakoon, miten suolautat vaihtavat jatkuvasti paikkaa järvimaisemassa ja miltä tuuli kuulostaa puhaltaessaan koreissa puun latvoissa.

Paikat ovat “toiminnan ja läsnäolon intensiteettejä” – paikkoja, joissa voimme kokea empaattista ymmärrystä ympärillämme olevista materiaaleista ajassa ja ajan yli. Selvitäksemme tarvitsemme tällaista paikantuneen tietämisen muotoa, joka sijoittuu elävään, aistilliseen ja ympäristöön kietoutuneeseen – intuitiiviseen – ymmärrykseemme tietystä ympäristöstä ja materiaaleista sekä niiden mahdollisuuksien kuvittelemisesta.⁶ Paikantunut tieto ja konkreettisten taitojen osaaminen auttavat meitä kuvittelemaan erilaisia vaihtoehtoisia mahdollisuuksia samalla tavalla kuin metsän kiemuraiset polut. Kun taas paikantamaton, objektivoitu tieto puolestaan pitää meitä suorien viivojen tavalla kiinni valmiiksi määritellyssä ajatuksessa totuudesta ja todellisuuden luonteesta. On löydettävä oma toimijuus ja sen rajat siinä ympäristössä, jossa toimimme.

Metsäympäristö neurosensitiivisenä tapahtumapaikkana

Saimme festivaalin jälkeen kuulla kävijäpalautetta metsäympäristön luomasta erityisestä tilallisuudesta ja sen tuomista uudenlaisista mahdollisuuksista esitystaiteen ja musiikin kokemiseen ja näiden tilojen rakentamiseen. Perinteisessä suljetussa tilassa, kuten konserttitalissa, esitetty teos luo kokemukseen jo tilallisuuden lähtökohdista tiettyjä reunaehtoja. Ovet suljetaan, valaistus muuttuu, yleisö tuntee

3. Butler & Cunliffe, 2024..

ääneen sanomattomat käyttäytymissäännöt – tai näin heiltä ainakin odotetaan. Tilanteen koreografia on tarkasti suunniteltu ja sen normisto on muokkautunut pitkän ajan kuluessa yläluokkaisen taideperinteen mukaan. Tämä tekee jo itsessään monista taidemuodoista vaikeasti lähestyttäviä ihmisille, joille tilanteen toimintatavat eivät ole tuttuja tai tuntuvat vierailta.

Metsässä esitykseen voi saapua omassa tahdissa ja esitystä voi kokea itselle sopivalla tavalla – seisten, mättäillä maaten tai kauempaa tarkkaillen. Omien tarpeiden kuunteleminen on mahdollista jopa kesken esityksen, paikalle voi saapua ja poistua omassa tahdissa ja asentoa muuttaa tarpeen mukaan. Tämä tukee neurotyypeiltään moninaisen yleisön osallistumista omista lähtökohdistaan käsin.

Tilanne on kaikille uusi: kulttuurissamme ei ole valmista mallia sille, miltä metsäteatteri kuulostaa, suolautalla soitettu konsertti näyttää tai minkälaiseen muotoon yleisö asettuu seuraamaan suuren kuopan pohjalla tapahtuvaa performanssia. Uskomme, että asettumalla kaikki yhdessä uuteen tilanteeseen voimme luoda esitystilanteen sopivaksi laajemmalle joukolle ja ottaa paremmin huomioon ihmisten erityistarpeita. Lisäksi se herättää mielikuvituksen siitä, miten monia erilaisia tapoja näille poluille olisikaan asettua. Onkin kiinnostavaa huomata, kuinka paljon metsä toimintaympäristönä muuttaa taiteen kokemusta ja tilaisuuden laajempaa koreografiaa – laajentaa koreografiaa ja

luo mahdollisuuden vaihtoehtoille.

Metsässä työskennellessämme pitkänkin päivän jälkeen olo oli tyyni, koska ärsykeitä on niin paljon vähemmän ja tilaa keholle ja sen erilaisille asennoille enemmän. Metsässä aukeaa monenlaisia näkymiä ja aivot on erityisellä tavalla valppaina. Toisinaan silmä lepää maiseman avautuessa, toisinaan tarkkaavaisuutta tarvitaan enemmän, kun polulla kasvaa mutkaisia juuria.

Miten päädyimme Suomussalmelle

Festivaalin juuret ulottuvat Ylä-Kainuussa metsän keskellä aivan Venäjän rajalla sijaitsevaan Purasen kylään, jossa Maija-Tilda on viettänyt suurimman osan elämänsä lomakausista isovanhempiensa kanssa. Isovanhempien ja heidän ystäviensä kautta ja kanssa Maija-Tilda on oppinut käytännönläheisen suhteen elämään ja ympäröivään maailmaan, auttamisen ja jakamisen kulttuurin, metsässä liikkumisen taidon ja konkreettisten taitojen osaamisen merkityksen. Näiden asioiden ja isovanhempien viisauden äärellä olemme olleet myös useilla työskentelyjaksoillamme Puras-kylän mummolassa, joista on muodostunut vuosien varrella tärkeä paikka myös Siirille.

Kainuussa ihmiset ovat lähtökohtaisesti aina osanneet liikkua metsässä ja hyödyntää sen antimia. Maija-Tildan äidin perheessä uudet kodinkoneet ostettiin 1970-luvulla marjarahoilla, jotka koko perhe hankki

yhdessä marjastamalla vanhempien työaikojen ulkopuolella. Äidin isä, ukki, kantoi noilla reissuilla kolmekymmenlitraista marjakonttia selässään ja pitkät viikonlopun päivät vietettiin Suomussalmen metsissä. Uskomme, että suurta osaa kainuulaisista yhdistää tämä kokemus siitä, että metsä on ollut oman perheen tai suvun hyvin konkreettinen elinympäristö ja elinehto. Tätä kautta se on ollut myös näiden ihmisten keskeisin yhteistyökumppani. Metsä on tarjonnut asuinsijan, ruuan ja lämmön. Metsä on luonut edellytykset elämälle. Metsää on käytetty hyväksi, mutta myös kunnioitettu. Tämä suhde on kuitenkin aina ollut myös ristiriitainen, koska metsä on tuonut monelle suvulle myös konkreettisen taloudellisen perustan ja sitä on hyödynnetty resurssina laajasti tervanpolton ja metsäteollisuuden piirissä. Monen vanhemman polven suomussalmelaisen suusta on kuulunut, miten hoitamatta metsä kuolee pystyyn ja rahat sen mukana.

Suomussalmelle meidät alun perin toivat juuri Maija-Tildan sukujuuret sekä ihmeellinen Soiva Metsä, joka herätti hänen mielenkiintonsa tapahtumapaikkana jo vuosikymmen sitten. Yhdessä koimme, että siinä käytännönläheisyydessä, jolla monet kainuulaiset suhtautuvat elämään olisi paljon tarjottavaa elämässämme ajassa. Toisaalta alue on kiinnostava myös juuri siksi, miten erilaisia, monimuotoisia ja ristiriitaisia ajatuksia metsästä se tarjoaa. Täälläkin monessa suvussa perilliset keskustelevat nyt sukumetsien tulevaisuudesta ja näissä keskusteluissa paikalliset

monimuotoiset näkemykset heräävät eloon. Toiset haluaisivat säästää metsät tai siirtyä jatkuvan kasvatuksen periaatteisiin ja toiset taas luottavat perinteisempään metsänhoitoon eivätkä kaihda avohakkuita. Näiden ristiriitojen avaaminen ja niiden ympärillä toimivien toimijoiden yhteen saattaminen muodostui yhdeksi tapahtumamme tavoitteista.

Yhdessä tekemällä

Maija-Tildan mummun mukaan metsän kanssa elämisen lisäksi yhteisöllisyys ja naapuriapu ovat aikoinaan olleet pakollisia Kainuun alueella pärjäämiseksi. Toisaalta juuri yhdessä tekeminen ja auttaminen tekivät elämästä niin rikasta ja antoisaa. Kainuulaiset ovat usein tekijäluontoisia ihmisiä ja asioita on ollut myös pakko osata tehdä, niin itse kuin yhteisöjen kautta: yhdessä, tekemällä. Talkoolaisuus on Suomussalmella ollut voimissaan. Tähän toimintakulttuuriin olemme saaneet Kainuussa todella tutustua, kun olemme toimineet paikallisten, kuten Suomussalmen kesäteatterin väen, Suomussalmen eläkeläisten yhdistyksen ja monien muiden yksityishenkilöiden kanssa. Meidät on otettu ilolla ja kiinnostuksella vastaan ja lähes aina meitä on mahdollisuuksien mukaan autettu.

Koemme, että yhteistyön voiman ymmärtäminen kuuluu jollain tavalla kainuulaisuuteen. “Ensin riennetään apuun ja katsotaan että kaikki on kunnossa, vasta sitten motkotetaan kuinka typerää oli ajaa traktorilla ojaan”, naureskeli

paikallinen eräässä keskustelussa, jossa pohdimme kainuulaisille erityistä tapaa puhaltaa yhteen hiileen toisen todetessa, että “täällä ihmisiä on sen verran vähän, että kaikkien kanssa pitää tulla toimeen!” Toimintatavat tuovat mieleen kokemuksemme ympäristöliikkeistä, joissa resursseja jaetaan ja uskotaan siihen, että hyvin monenlaiset asiat ovat mahdollisia, kun ne tehdään yhdessä. Kainuulaiseen toimintakenttään tutustuessamme olemme myös huomanneet, miten monella tavalla ja monessa eri tasossa kestävyiden teemat läpileikkaavat paikallisyhteisöjä ja niiden toimijoita.

Vierailimme helmikuun 2026 alussa *Taidetta ei tervaa* -seminaarissa Kajaanissa, joka käsitteli esittävän taiteen mahdollisuuksia osana ekologista jälleenrakennusta. Suomussalmelainen Teatteri Retikka tuli mieleemme kuunnellessamme lavastaja ja pukusuunnittelija Annukka Mäntysen pitämää esitelmää ekoskenografiasta, lavastustaiteen muodosta, jossa painotetaan suunnitteluprosessin ekososiaalista kestävyttä aina materiaalien valinnasta työyhteisön hyvinvointiin. Esitelmässä käsitellyt aiheet muistuttivat meitä suuresti Retikan toimintatavoista ja käytännöistä. Pyrkimys kestäväan ja toimivaan toimintaan tuntuu olevan sisäänrakennettu osa monen kainuulaisen käytännönläheisyyttä. Vaikka tämä ei ehkä koske kaikkia kainuulaisia niin meille alueen toimijoiden kanssa työskentely on opettanut paljon sellaista, josta aikamme ihmisillä olisi ammennettavaa.

Loppusanat

Kainuun murteessa sana *tai* korvataan usein sanalla *eli*. Maija-Tildan mummu saattaa kertoa, että kylälle lähdetään keskiviikkona eli perjantaina. Vaikka murretta tuntemattomalle lausahdus aiheuttaa lähinnä hämmennystä, ehkä siihen hauskalla tavalla tiivistyy paljon siitä, mitä olemme kainuulaisessa metsässä toimiessamme oppineet. Sana *tai* jakaa asiat kahtia ja *eli* taas liittää ne yhteen. Kulttuuri tai luonto kuulostaa merkitykseltään hyvin erilaiselta kuin kulttuuri eli luonto.

Koemme, että meidän on purettava näitä erottelevia dikotomioita ja alettava tekemään, yhdessä. On opittava huomioimaan ympäristö, inspiroiduttava siitä ja rakennettava toiset huomioiden ja ympäristöä mukaillen. Harjaannutettava intuitiivista tuntemusta ja kokonaisvaltaista empatiaa. Tälle tielle Soiva Metsä ja Kainuun ihmiset ovat meidät saattaneet.

Kesällä 2025 ensimmäistä kertaa järjestetyn festivaalin mahdollistivat ihana ja ihmeellinen Soiva Metsä ja suuri joukko upeita tekijöitä. Erityiskiitos kuuluu paikalliselle yhteisölle ja toimijoille, joihin olemme saaneet tutustua ja joilta olemme oppineet valtavasti! Kiitos siis Suomussalmen kesäteatteri, Teatteri Retikka, Suomussalmen kunta, Pakko Sanoa! -festivaali, Vaara-Kainuun taidekansallispuiston valmisteluhanke, Ruukinkankaan koulu, Kianta-opisto, Kainuun Kuutamokeikat, Vaara-kollektiivi, Suomussalmen työväentalon väki

ja lukuisat paikalliset yksityishenkilöt. Kiitos upea ja monipuolinen festivaalin talkoolais- ja työntekijäjoukko. Ja ennen kaikkea, suurin kiitos, mummi ja ukki!

Lähteet

- Ahmed, S. (2006). *Queer phenomenology: Orientations, objects, others*. Durham: Duke University Press.
- Butler, M. J. R. & Cunliffe, A. L. (2024). "The dent in the floor: Ecological knowing in the skilful performance of work." *Journal of Management Studies*, 61(5), 1766–1791.
- Haapoja, T. & Gustafsson, L. (toim.) (2020). *Nuppukirja: Maallisen elämän käsikirja*. Helsinki: HAM Helsingin taidemuseo. (Näyttelyjulkaisu: Gustafsson & Haapoja – Museum of Becoming).
- Hänninen, S. (2024). "Pohdintoja suorudesta." Archinfo. Saatavilla: <https://www.archinfo.fi/artikkelit/pohdintoja-suorudesta>
- Morel, K., Léger, F. & Ferguson, R. S. (2020). *Permaculture*. Teoksessa: Fath, B. (toim.), *Encyclopedia of Ecology* (2. painos, s. 559–567). Elsevier.
- Raven, D. (2013) "Artisanal knowledge", *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum*. <https://doi.org/10.11590/abhps.2013.1.01>

Sara Vertanen

Zoe Yanko

Zoe Yanko

Zoe Yanko

Luonnon politiikkaa ja taiteen suojelua: Vaara-Kainuun taidekansallispuistoa valmistelemassa

Miina Kaartinen

Laura Mellanen

*Mitä saadaan, kun yhdistetään
globaalit matkailutrendit, paikalliset
luonnonsuojelutavoitteet ja
valtakunnallinen kulttuuripolitiikka?
Monitahoinen ja -mutkainen
kehittämisaloite, jota Hyrynsalmelle
juurtunut nykytaideorganisaatio
Mustarinda-seura on yhdessä
kumppaneiden kanssa edistänyt
vuodesta 2022. Vaara-Kainuun
taidekansallispuisto on idea
Hyrynsalmen ja Puolangan kuntien
alueelle levittäytyvästä uudenlaisesta
kansallispuistosta, jossa luonto- ja
kulttuuriarvot yhdistyisivät. Mitä
voisi tarkoittaa, jos kansallispuistossa
kokisi luontoelämysten lisäksi taidetta?
Kuka taidekansallispuistosta hyötyisi?
Miten taidekansallispuisto voisi jo
valmisteluvaiheessa liittyä osaksi
ekologista jälleenrakennusta?*

Kansallispuistot ovat suuria, yli 1 000 hehtaarin luonnonsuojelualueita, jotka perustetaan lailla valtion alueille. Niiden pyrkimyksenä on säilyttää Suomen luonnon arvokkaimmat kohteet, lajisto, elinympäristöt ja myös maisemalliset erityispiirteet. Toisin kuin suurelta yleisöltä suljetut ja tieteelle pyhitetyt luonnonpuistot, kansallispuistot ovat yleisölle avoimia nähtävyyksiä ja suosittuja retkikohteita.

Vaara-Kainuun taidekansallispuiston valmistelu liittyy osaksi vuosikymmeniä kestänyttä jatkumoa. Keskustelua Vaara-Kainuun omasta kansallispuistosta on käyty jo pitkään. Suunnitelma niin kutsutusta Vaarojen puistosta tehtiin ensimmäisen kerran 2000-luvun alussa, jolloin asialla olivat viranomaiset. Vuonna 2012 aloitetta olivat valmistelemassa paikalliset matkailutoimijat valtakunnallisten luontojärjestöjen tuella. Esitys Vaara-Kainuun kansallispuistosta jätettiin tuolloin ympäristöministeriölle, mutta sille ei löytynyt tukea kovassa kilpailussa uusista puistokohteista. Kymmenen vuotta myöhemmin syntyi idea taidepainotteisesta kansallispuistoehdotuksesta. Inspiraatiota konsepti on saanut paitsi Evolle kaavaillusta tiedekansallispuistosta myös Mustarinda-seuran pitkään jatkuneesta työstä ekologisten kysymysten ja taiteen risteysalueilla.

Jokaisen uuden kansallispuiston tulee täydentää olemassa olevaa puistojen verkostoa. Kainuun vaarajakson erityisyys on sen geologia, johon alueen monimuotoinen ekosysteemi pohjaa. Kallio- ja maaperän vaikutukset voi aistia niin

metsän pienissä yksityiskohdissa kuin jylhissä maisemissa. Luonnonsuojeluviranomaisten mukaan Kainuun vaarajakso on luonnon monimuotoisuudeltaan yksiselitteisesti koko maakunnan arvokkain alue. Muun muassa siksi se on maakuntakaavassa merkitty luontomatkailun kehittämisalueeksi. Kaavamerkintä tarkoittaa, että luonto- ja kulttuuriarvot on otettava erityisen tarkasti huomioon alueen maankäytössä. Uusi kansallispuisto sijoittuisi kokonaisuudessaan luontomatkailun kehittämisalueelle, jolta löytyy jo paljon olemassa olevaa infrastruktuuria, esimerkiksi kaksi merkittävää matkailukeskusta (Paljakka Puolangan puolella ja Ukkohalla Hyrynsalmella), muita luontomatkailutoimintaa harjoittavia yrityksiä sekä kattava latu- ja retkeilyreitistö. Muun muassa tunnettu UKK-reitti kulkee halki lähes koko kansallispuistoehdotuksen.

Suomessa on tällä hetkellä 41 kansallispuistoa. Tunnettuna luontomatkailukonseptina ne houkuttelevat puoleensa myös kansainvälisiä turisteja. Ei siis ole ihme, että eri puolilla maata kansallispuistoa toivotaan juuri omalle paikkakunnalle. Parhaimmillaan kansallispuistot ovat erittäin merkittäviä piristysruiskeita aluetaloudelle: Metsähallituksen kävijätutkimusten mukaan jokainen kansallispuistoon sijoitettu euro tuo lähialueelle keskimäärin yli 10 euroa takaisin. Tästä huolimatta juuri Metsähallitus on viime vuosina ollut uusien kansallispuistojen suurin vastustaja. Asian nostaa esiin valtakunnallisen kansallispuistoesityksen julkaissut

Luonnonmetsätyöryhmä raportissaan ja jatkaa: ”Jostain syystä ajattelutavaksi vaikuttaa osassa valtionhallintoa muodostuneen, että kansallispuistoverkosto on ikään kuin täysi tai lähes täysi. Kuitenkin 50 vuodessa asian suhteen on muuttunut eniten se, että tarve luonnonsuojelulle ja luontoyhteytemme vahvistamiselle on vielä suurempi kuin puoli vuosisataa sitten.”¹

Vaara-Kainuun kansallispuistoaloitetta on edistetty vuodesta 2024 alkaen Oulun kulttuurisäätiön rahoittamassa ja Mustarinda-seuran hallinnoimassa kolmivuotisessa valmisteluhankkeessa, joka on osa Oulun kulttuuripääkaupunkivuoden virallista ohjelmaa. Valmisteluhankkeen tavoitteena on ollut rakentaa verkostoa kansallispuistoaloitteen ympärille sekä lisätä tietoa kansallispuiston mahdollisuuksista ja merkityksistä. Kansallispuistojen perustaminen on ensisijaisesti poliittinen prosessi. Maailman ensimmäisen taidekansallispuiston perustaminen on näin ollen myös kulttuuripoliittinen kysymys, jolloin vaikuttamistyössä on kyse myös taiteen ja kulttuurin arvostuksen edistämisestä.

Osana valmisteluhanketta taidekansallispuiston ideaa on pienimuotoisesti testattu Mustarinda-seuran kesänäyttelyiden yhteydessä.

Paikkasidonnaiseen taiteeseen erikoistuneen Porin kulttuurisäädön kuratoima *Henkiolentojen*

1. Luonnonmetsätyöryhmä. 2026. *Kansallispuistoverkoston kehittäminen: 50 vuotta kansallispuistomietinnöstä*, s.10. https://www.sll.fi/wp-content/uploads/2026/01/metsaraportti_iv_s3-130_web.pdf.

kukkula (2024) toi kansallispuistoehdotuksen alueelle esimerkiksi kansainvälistä ruokataidetta, performansseja ja biohajoavia 3D-printattuja veistoksia. Kesän 2026 näyttely *vieras on vieras on vieras / guest is a stranger is a visitor* taas pohtii biologiasta lainatun vaihettumisvyöhykekäsitteen avulla taiteen merkitystä tulevaisuuden kansallispuistossa. Näyttelykävijöillä on muun muassa mahdollisuus yöpyä vierashuoneessa, jonka taiteilija Michaela Casková on luonut ammentaen inspiraatiota ja materiaaleja ympäröivästä metsästä.

Kesänäyttelyt ovat esimerkkejä taiteen yhdistämisestä luontomatkailuun. Taide voi syventää matkailijan luontokokemusta sekä lisätä ymmärrystä ekologisista prosesseista ja luontoon liittyvästä kulttuurista. Harvaan asutulla maaseudulla monilla ihmisillä on edelleen arkinen ja toiminnallinen luontosuhde. Kainuussa tähän luontosuhteeseen yhdistyy kiinnostavaa kulttuurihistoriaa, kuten käsityöperinteitä. Lisäksi maakunnassa tehdään paljon nimenomaan ekologiisiin kysymyksiin kiinnittyvää nykytaidetta (esimerkiksi Kajaanin lukuisat esittävän taiteen toimijat). Nämä erityislaatuaisuudet tekevät taidekansallispuistosta mahdollisen nimenomaan Kainuun maakunnassa.

Pelkkä tieteellinen tieto on osoittautunut voimattomaksi ekologiseen jälleenrakennukseen kuuluvan kulttuurisen muutoksen aikaansaamisessa. Tarvitaan myös muunlaisia tietämisen muotoja: taidetta, tarinoita, perinteitä ja osallisuuden kokemusta. Kulttuurinen muutos

tarkoittaa arvojen ja elämäntapojen muutosta eli liikettä siinä, mitä pidämme tärkeänä ja mitä tavoittelemisen arvoisena. Kansallispuistoaloitetta edistettäessä taide ja taiteellisen ajattelun kokeellisuus, kokemuksellisuus ja ylirajaisuus on tavallaan valjastettu luonnonsuojeluun. Kokemusten kautta on helpompi sisäistää uutta tietoa ja taide voi parhaimmillaan auttaa tiedon sisäistämisessä.

“Taide” ja “luonnonsuojelu” ymmärretään kuitenkin molemmat taidekansallispuiston valmisteluhankkeen yhteydessä laajasti. Luonto elää myös meissä itsessämme ja luonnonsuojelu tarkoittaa myös lähimmän luontokappaleen suojelemista ja tasapainoista suhdetta itseän sekä ympäröivään yhteisöön. Toisaalta ”taide” ei taidekansallispuistossa voi tarkoittaa vain positiivisia kokemuksia ja ymmärryksen lisääntymistä. Taide voi liikuttaa, avata uusia näkökulmia, kyseenalaistaa, toisaalta taide voi herättää myös kohtaamaan ympäristökatastrofiin liittyviä vaikeita tunteita kuten itseinhoa, vihaa ja surua. Näiden tunteiden käsittelemiseen tarvitaan toimivaa yleisötyötä ja sen seuranta osana tulevaisuuden taidekansallispuiston palveluja.

Kunnianhimoisimmillaan taide kansallispuistossa voisi myös häiritä ajatusta puistosta “koskemattomana luontona” ja arkielämän huolista erillisenä virkistyksen lähteenä. Ehkäpä taidekansallispuisto tarjoaisi elvyttäviä ja jälleenrakentavia kokemuksia kuromalla umpeen kuilua kestävämmän arjen ja fantastisen luonnon välillä esimerkiksi niin, että

taidekansallispuistossa huomiota ohjattaisiin myös ihmisen luontoon jättämiin jälkiin ja niiden vaikutuksiin kuten hakkuuaukkoihin ja tuulivoimaloihin. On muistettava, että kansallispuistot ovat niin ikään kulttuurisia rakennelmia. Entä tarvitseeko taide kansallispuistossa suojelua?

Luonnonsuojelu ei aiheena ole yksinkertainen asia Hyrynsalmen ja Puolangan kaltaisilla paikkakunnilla, joissa metsätalous on tärkeä elinkeino ja metsästys suosittu elämäntapa. Uusien suojelualueiden perustaminen voidaan nähdä uhkana alueiden taloudelliselle elinvoimalle, sillä kestävän matkailun potentiaalia aidosti tuottoisana elinkeinona ei vielä ymmärretä laajemmassa mittakaavassa. Luonnosta ja elinympäristöstä käytävien keskustelujen ei kuitenkaan tarvitse olla yhteisöä repiviä. Ekologista siirtymää tulee edistää sovittelevasti ja eri taustoista tulevia ihmisiä osallistaen. Konkreettisesti kyse on esimerkiksi osallistavista työpajoista, tapaamisista ja tempauksista, joissa jaetaan tietoa ja kokemuksia taiteesta, luonnonsuojelusta ja luontomatkailusta sekä ideoidaan toimintaa yhdessä eteenpäin.

Joulukuussa 2022 Mustarinda-seura kutsui kokoon sidosryhmien edustajia kansallispuistohankkeen mahdollisuuksia tunnustelemaan seminaariin Paljakanvaaralle. Mukana koko päivän kestoisessa tapahtumassa oli kahden kunnan alueelta niin matkailuyrittäjiä, kunnallispoliitikkoja, virkahenkilöitä, taiteilijoita, luonnonsuojelujärjestöjen edustajia

kuin metsästysyhdistysten edunvalvojia. Seminaari teki näkyväksi sen, kuinka vähän vastaavia tilaisuuksia järjestetään. Siis sellaisia tilaisuuksia, jotka eivät pyri ajamaan vain yhden tahon etua vaan tuomaan ihmisiä yhteisten asioiden äärelle. Olennaista oli myös Mustarindaseuran rooli puolueettomana tai ainakin monialaisena, kenties ”outonakin” toimijana: taideorganisaatioilla ei yleensä ole keskeistä roolia aluekehittämisaloitteissa. Tällaisten kohtaamisten vuoksi valmisteluhanke on jo itsessään prosessina merkityksellinen, vaikka aloitteen edistäminen poliittisessa järjestelmässä veisi aikaa. Kun taidekansallispuistoa valmisteltaessa tuodaan ihmisiä yhteen pohtimaan luonnon ja taiteen merkityksiä on jo saatu aikaan liikettä.

Johanna Lempiäinen

Vierailukeskus X, 2026.
 Elis Hannikainen ja Vappu Jalonen. Audiovisuaalinen installaatio.

Kuvassa installaation osat Mustarindan pukuhuoneessa ja ladossa näyttelyssä *Vieras on vieras on vieras*, 2026. Kuraattori Katie Lenanton.

Maalaiskirjeenkantaja Kaarlo Haataja, ajamassa
maantiellä pyörällä 1977. Ämmänsaari, Pesiönkylä.

Postimuseo, Valokuvakokoelmat

Tervasta datakeskuksiin - Kenelle myimme maamme ennen ja kenelle tänään?

Elsa Lankinen

Tässä tekstissä pohdin Kainuun luonnonvarojen käytön historian vaikutuksia alueelliseen identiteettiin ja tulevaisuuskuviin ekokriisin keskellä. Tarkastelen aihetta BIOS-tutkimusyksikön luoman ekologisen jälleenrakennuksen viitekehyksen kautta. Kirjoitukseni pohjautuu Kajaanin kaupunginteatterin *Taidetta ei tervaa! Alueellinen esittävä taide ekologisena jälleenrakentajana* -hankkeen teemoihin¹, joiden parissa työskentelin syksystä 2024 kevääseen 2026. Kursiivilla tekstistä erottuvat kohdat ovat päiväkirjaotteitani tuolta ajalta.

Taidetta ei tervaa! oli yksi Oulu2026 Euroopan kulttuuripääkaupunki juhluvuoden Kainuussa toteutetuista isoista ohjelmahankkeista. Osana hanketta järjestettiin teatterin opiskelijoita, ammattilaisia, tutkijoita ja aktivisteja yhteen kokoava ekologisen jälleenrakennuksen kurssi Kajaanissa ja Mustarinda-talolla Hyrynsalmella. Kurssilla sovellettiin vaihettumisen käsitettä pedagogisena lähestymistapana.

Kuva 1. Tervahauta 1800-luvulla Kainuussa.

MV. Historian kuvakokoelma.

Kustannusosakeyhtiö Otavan kokoelma.

I.K. Ihna. 1898.

1. Kajaanin kaupunginteatteri, *Taidetta ei tervaa!* Oulu2026.
<https://kajaaninteatteri.fi/teatteri/ekologinen-jalleenrakennus/>

Ekologinen jälleenrakennus

Jos tervan aikakaudella ihmiset yrittivät tehdä parhaansa tulevien sukupolvien hyväksi – mitä meidän tulisi tehdä nyt? Ilmastonmuutos ja ekologinen kriisi haastavat kokonaisvaltaisesti elämäntapamme ja yhteiskuntamme rakenteet. Tervaveneet eivät meitä enää kelluta, mutta johonkin suuntaan olisi yhdessä luovittava. Ekologinen jälleenrakennus tarkoittaa laajamittaista muutosta, jossa yhteiskuntamme aineenvaihdunta muutetaan ekologisesti kestäväksi. Muutoksen laajuutta voidaan verrata toisen maailmansodan jälkeiseen jälleenrakennukseen, jolloin Suomessa luotiin pohja niin tämänhetkiselle taloudelle, infrastruktuureille, kuin hyvinvointivaltiollekin.² Jälleenrakennuksen ajatus kiinnittää mahdolliset tulevaisuudet kollektiiviseen historian kertomukseen ja ympäröivään maisemaan.

Ekologinen jälleenrakennus ei ole mahdollinen ilman yhteistä pyrintöä. Siksi myös täyskunnallisessa Kajaanin kaupunginteatterissa on ryhdytty toimeen. Kulttuuri ja taide voidaan nähdä ekologisessa jälleenrakennuksessa yhteiskunnan eri osa-alueita kokoavina muutosvoimina, diversiteetin äänenä, sekä ennen kaikkea luomassa merkityksiä, uusia narratiiveja ja toimintatapoja. Koska jälleenrakennus on aina paikallista, alueellisuus määrittää myös ajattelua ja toimintaa. Kainuussa on vahvaa osaamista ja

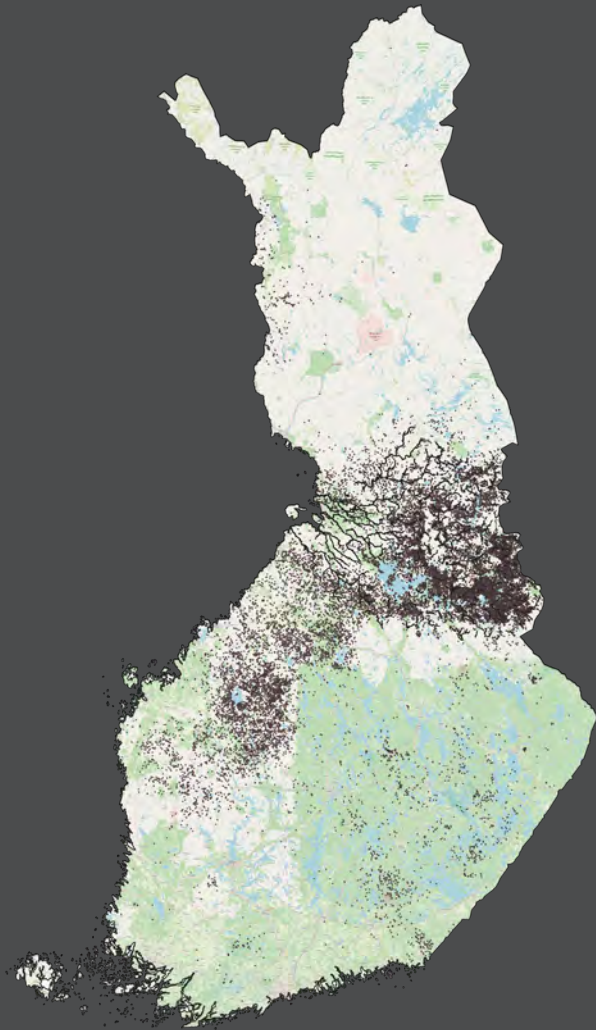
2. BIOS, ekologinen jälleenrakennus, <https://eko.bios.fi/>

3. Esim. Mustarinda-seura, Vaara-kollektiivin Ärjän taidefestivaali, Soiva metsä -festivaali

taideyhteisöjä³, jotka elävät todeksi ekologista työtettä ja jälkifossiilista pyrkimystä. Samalla maakunnan luonnonvarat, niiden historiallinen ja nykyinen riisto tekevät murroksesta kouriintuntuva.

Toukokuu 2025

Koetan järjestää taiteilijaryhmälle vierailua johonkin alueen datakeskushankkeista, mutta saan vain kohteliaita kieltäviä vastauksia. Kaivelen internetistä suuryritysten yhteystietoja, katselen ilmakuvia työmaista ja maakaupoista. Uutena automaationa hakukone tarjoaa minulle AI-tiivistelmää diffuusi-alueesta / algoritmiosakekaupasta / vegaanipastaresptistä. Yöllä herään tykyttävään tunteeseen, teenkö ollenkaan oikeita asioita? Mistä kaikesta olen täysin riippuvainen? Mitä teen, kun serverit ja pilvipalvelimet romahtavat, konehallit jonkun takapihalla lopettavat toimintansa. Kaikki merkit minussa ja ympärilläni huutavat yhtä asiaa: paina JARRUA! Yhteiskunnassa, työyhteisössä, omassa arjessa. Silti pakkaan aamulla repun ja perheeni farmariautoon ja ajan kaupunkiin jatkamaan keskusteluja taiteen roolista osana kestävyysmurrosta. Niinä päivinä, kun en ole lamassa, kun on voimia toimia, se tuntuu merkitykselliseltä. Toisina päivinä aivan vieressä on toivottomuuden tunnoton kuilu. Me elämme kaikki yhdessä tässä perityssä tilanteessa.

Kuva 2. Historialliset tervahaudat Suomessa.

Kuvassa käytetty paikkatieto: Taustakartta © OpenStreetMapin tekijät.
Tervahaudat: Maanmittauslaitoksen maastotietokanta. Joet: Suomen
ympäristökeskus (SYKE).

Tervanpolton historia

Kainuu oli 1800-luvulla viimeisiä kolkkia, jossa tervaa poltettiin. Tervahautojen savut hallitsivat maisemaa ja pitivät yllä elinkeinojen ja metsien käytön monokulttuuria. Samalla tervanpolto kytki syrjäisen Kainuun kapitalismin ja kolonialismin rattaisiin. Kainuulaisen tervan voitelemina rakennettiin siirtomaavaltoja, sotaluoksia ja orjakauppaa. Oulun tervaporvarit hallitsivat kaupankäyntiä; se mitä velka-asemassa oleville tervantuottajille maksettiin vaihteli suuresti. Kainuun periltä soudettiin viikkojen matka Oulujoen vesistöä alas, joskus paluumatkalla oli kotiin tuomisena vain säkillinen suolaa. Talonpoikien maiden ja torppien menettäminen velkojen maksuun olikin huomattavasti yleisempää kuin tervalla rikastuminen. Vain hieman kärjistetysti voidaan sanoa, että Kainuussa nälännyttiin nälkään ja velkaorjuuteen, samalla kun Oulun tervahovissa juhliittiin ja kauppalaivat seilasivat satamasta toiseen.

Raadollisimmillaan kainuulaisten tervan tekijöiden asema oli 1860-luvun nälkävuosina, kun tervan hinta laski ja viljan hinta nousi. Pahimpana nälkävuonna jopa joka kymmenes kainuulainen kuoli – osasyynä tähän oli tervan hinnan kansainvälinen keplottelu. Vastaavia kohtaloita voisi nykypäivänä löytää vaikkapa globaalin etelän kobolttikaivoksista. Kapitalistinen järjestelmä on rakennettu riiston varaan.

Tervanpoltto jätti jälkeensä muutakin kuin rakastettua tervaleipää, ylevää kulttuurihistoriaa ja umpeenkasuvia tervahautoja. Paikallismuseoiden kokoelmissa ja tervansoutunäytöksissä toistuu kuva romanttisesta raadannasta, jonka yhteys metsäluonnon intensiiviseen käyttöön on häivytetty. Yhä tänä päivänä mäntyjatkumo on pitkälti kadonnut maakunnan metsistä, kun vuosikymmenien ajan männiköt raavittiin tervahautojen täytteeksi. Samalla ovat kadonneet ne metsälajit, jotka ovat riippuvaisia männyn pitkästä ja hitaasta elinkaaresta. “Metsämaakuntamme” toimii monella tapaa yhä edelleen matalan jalostusasteen raaka-ainereservaattina. Tänä päivänä Kainuun elinkeinotoimintaa hallitsevat selluteollisuuden ajama tehometsätalous, kaivannaiset ja kuumana käyvä datakeskusbuumi.

Kuva 3. Datakeskustyömaita Kajaaninjoen varrella. Tosivärikuva, sisältää muokattua Copernicus Sentinel-dattaa, Syke 2026-24-3. Kuvan muokkaus Elsa Lankinen.

Historia toistaa itseään

Kainuusta on viime vuosina myyty laajoja maa-aloja monikansallisten suuryritysten datakeskushankkeisiin. Korpeen nousevat konehallit takovat vuorokauden ympäri algoritmiosakekauppaa tai ylläpitävät emoyhtiöidensä pilvipalveluja. Energian saanti taataan laajoilla tuulivoimapuistohankkeilla, joiden myllyt, voimalinjat ja huoltotiet levittäytyvät maakunnan metsiin. Teollinen historia toistaa itseään, kun aiemmin perifeeristen vesireittien varrelle noussut teollisuus kasvaa nyt sähkön kantaverkon varteen. Fingrid on kehittänyt Suomen sähkön kantaverkkoa etenkin tuulivoiman tarpeisiin, mikä toimii tällä hetkellä datateollisuuden tärkeimpänä ajurina. Sähkönkulutuksen kasvuarvion mukaan Suomen sähkönkulutus voi lähes tuplaantua vuoteen 2035 mennessä, paljolti datakeskusten kasvavan sähköntarpeen myötä. Datakeskushankkeita perustellaan elinvoimalla ja työpaikoilla, vaikka paikallisesti työllistävä vaikutus jäänee pieneksi rakentamisvaiheen jälkeen.

Kesäkuu 2025

Hetken aikaa minusta näytti siltä, että vaikka tuulivoimalat pirstovat viimeisiä erämaita, niin ainakin energiamurros tapahtuu. Nyt näyttää siltä, että kaikki on kaupan. Mikään ei ole irrallaan elonkehän resursseista. Pian syödään datakeskusten hukkalämmöllä kasvatettuja kajaanilaisia

*mangoja, visioi uutisissa maakuntajohtaja.
Yritykset takovat jättimäisiä rahavirtoja.
(Meidän teatteriin ei ehkä kohdistu valtion
lisäleikkauksia ensi vuodelle.) Sivulause
datakeskushankkeen yleisötilaisuudessa:
Googlen tulee sovittaa Kajaanin Otanmäkeen
suunnitellun kahdeksan konehallin
rakentaminen alueelta kartoitettujen
tervahautojen mukaan. Muinaismuistona
suojeltujen kuoppien ympärille on jätettävä
suojavyöhyke.*

Tutkija Karoliina Lummaa kuvaa datakeskuksia
sosioteknisinä kokonaisuuksina. Hankkeet
sijoittuvat paikkakunnille, joissa on jo valmiina
toisaalta teollista infraa, esimerkiksi alasajettua
selluteollisuutta, toisaalta teollista identiteettiä
– vahvaa sosiaalista hyväksyttävyyttä. Onko se
tervanpolttajan identiteetti, joka saa meidät yhä
uudelleen ja uudelleen myymään maamme ja
metsämme?

Aikamme vauhti on kiihkeää, eikä selvää kuvaa
tulevaisuudesta, saati ratkaisujen vaikutuksista
pysty oikein hahmottamaan. Jos ekologisessa
jälleenrakennuksessa on pohjimmiltaan kysymys
laajemmasta ymmärryksestä siitä, miten valita
mielekäs tulevaisuus, kuinka voimme olla näin
hukassa?

Muutoksen tiloja

Tämän hetken politiikka on ekokriisien
näkökulmasta sarja epäonnistumisia.

Samalla kun oma luottamukseni poliittiseen suunnanmuutokseen horjuu huomaan suuntaavani huomioni yhä vahvemmin kansalaisyhteiskuntaan. Tätä kirjoittaessani ympäristöjärjestöjen vapaaehtoiset ovat vahtineet läpi talven Kainuussa valtion mailla Metsähallituksen Metsätalous Oy:n akuutilla hakkuulistalla olevia luonnonmetsien ja vanhojen metsien kohteita. Nämä metsät ovat yhä pystyssä. Taide- ja aktivistiyhteisöissä olen oppinut valtavan arvokkaita kansalaistaitoja: epävarmuuden ja keskeneräisyyden sietoa, kollektiivista päätöksentekoa, empatiaa, kuuntelua ja esteiden poistamista yhteisen päämäärän tieltä. Me tarvitsemme kipeästi uusia merkityksiä hyvälle ja mielekkäälle elämälle. Me tarvitsemme kollektiivista toimijuutta rakentaa kohti demokraattisempia ja yhteisöllisempiä elämäntapoja, jotka eivät pohjaudu riistoon ja jatkuvaan kasvuun.

Millainen on hyvä elämä? Kuinka pidämme toisistamme ja ympäristöstämme huolta? Mikä on riittävää? Kulttuuri on pohjimmiltaan yhteisöjä koossa pitävä ja merkityksiä luova voima. Jos ekologinen jälleenrakennus on pohjimmiltaan kysymys laajamittaisesta muutoksesta, transformaatiosta, on meidän uskallettava antautua alttiiksi muutoksen tiloille.

Otan oppia luonnosta, rajapinnoista. Ekologiassa monimuotoisuuden kannalta kaikkein rikkaimpia ovat elinympäristöjen rajapinnat – vaihteluvävyhyökkeet. Myös yhteiskunnan ja identiteettien muutoksessa me

tarvitsemme vaihettumisen tiloja, tiloja kohdata, kommunikoida, jakaa, hämmentyä ja harjoitella toimimaan (toisin).

Lokakuu 2025

Olen saanut viettää viikon Mustarinda-talolla Paljakanvaaran ikimetsän kyljessä. Kun palaan, kohtaan lähimetsän nuoret männyt eri tavoin kuin ennen, uudennlaisella lempeydellä. Hekin kantavat lajeja ja elämää, vaikka seisovat suorissa ihmisen valitsemis- riveissä. Maisema on muuttanut minua.

Yhteen kokoontuminen muutoksen äärelle moniammatillisesti ja sukupolvien välisesti avasi minussa jossain syvällä hyrisevän virran. Olemme toisillemme eettisiä kompas- seja, luomme tilaa, jossa on luvan tuntu – muuttua, virrata, hengittää. Yksinäisyys ja toivottomuus katoaa, meidän ei tarvitse olla samanmielisiä, tai löytää helppoja ratkaisuja. Silti kiinnitymme yhteiseen huomioon ja muutokseen – tämä on ehdottoman tärkeää. Tätä on kollektiivinen pyrintö. Me voimme olla tila, joka ei ole pyramidi, hierarkia, minun tai kenenkään keskiössä. Me olemme tila – monilajinen ja alati muuttuva.

Kuva 4 (viereinen sivu) Sammalet ja ihmiset suon laidalla lähellä Mustarinda-taloa Hyrynsalmella.

Kuva 5 (viereinen sivu) Levossa luonnonmetsässä Paljakanvaaralla.

Elsa Lankinen

Elsa Lankinen

Lähteet

BLOS tutkimusyksikkö (2019) "Ekologinen jälleenrakennus". <https://eko.bios.fi/>

Toivanen Tero (2018) "Pohjoinen polku kapitalismin ympäristöhistoriaan – Tervakapitalismi, yhteisvauraus ja sosioekologinen mullistus 1800-luvun Kainuussa." *Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja*, Helsingin yliopisto 2018

Kuutti Koski (2025) "Oulu, Kainuu ja kapitalismin tervanhajuinen henki", *Kaltio*, pohjoinen kulttuurilehti 6/2025.

Ukkonen Risto (2026) "Datajätit Google ja Meta suunnittelevat valtavia keskuksia Pohjois-Suomeen – syy löytyy syrjäseutujen sähköverkosta". Yle 11.3.2026. <https://yle.fi/a/74-20213403>.

Fingrid (2025) "Sähkön tuotannon ja kulutuksen kehitysnäkymät Q3 2025". <https://www.fingrid.fi/kantaverkko/kehittaminen/sahkon-tuotannon-ja-kulutuksen-kehitysnakymat/>

Lummaa Karoliina (2025), luentomateriaalit 23.10.2025 Kajaani.

Kajaanin kaupunki (2026) *Otanmäki Humpinsuo osayleiskaava*. [https://kajaani.cloudnc.fi/fi-FI/Kaavat/Vireille_tulleet_yleiskaavat/Otanmaumlki_-_Humpinsuo_osayleiskaava\(46920\)](https://kajaani.cloudnc.fi/fi-FI/Kaavat/Vireille_tulleet_yleiskaavat/Otanmaumlki_-_Humpinsuo_osayleiskaava(46920)).

Tulenvartijat tervahaudalla
Kajaanin seudulla 1894.

Museovirasto. JOKA Journalistinen kuva-arkisto Kaleva. Kuvaaja Louis Sparre.

Tervavene, 1902.

Kainuun museon kokoelma. Kuvaaja Herman Renfors.

Opetustaulu. *Maantieteellisiä kuvia.* "No 14. KAINUUSTA FRÅN QVÄNLAND". Osakeyhtiö Valistus, 1920.

Uittomiehiä Kajaaninjoen rannassa Koivukosken yläpuolella 1903.

Kainuun museon kokoelma. Kuvaaja Herman Renfors.

Alueellisuus urbanismina?

Mika Savela

*A base from which to make the world
a better place.*

Rem Koolhaas "Ignored Realm" teoksessa
Countryside, A Report, 2020.

*Innovatiivisessa muuttovoiton ja
monipaikkaisuuden Kainuussa
on vapaus ja mahdollisuudet
luonnonläheiseen merkitykselliseen
elämään.*

"Kainuu 2045 -visio", Kainuun maakuntasuunnitelma
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029, Kainuun liitto,
2025.

Kuka muistaa Rem Koolhaasin? Entä Kainuun maakuntavision?

Yllä olevat tekstiotteet puhuvat samasta aiheesta.
Ensimmäinen on ote hollantilaisarkkitehti
Rem Koolhaasin (s. 1944) maaseutukäsityksen
muutostilaa kuvaavan Guggenheim-
museossa New Yorkissa 2020 esillä olleen

Countryside-näyttelyn katalogiesseestä. Toinen lause on poimittu Kainuun viimeisimmän maakuntaohjelman visiokoosteesta. Molempien katekelmien taustalla on runsaasti alueihin liittyvää tilastotietoa, diagrammeja, analyysejä, iskulauseita ja kehitysnäkymiä. Molemmat katekelmat päätyvät esittämään harvaan asutut alueet resurssineen tulevaisuuden ja paremman elämän rakennuspaikkoina.

Samalla otteet kuitenkin ovat syntyneet aivan erilaisissa toiminta- ja ammattikulttuureissa. Toinen on kirjoitettu hyperkuratoriaaliseen urbanismiin keskittyneen arkkitehtikuuluisuuden uran kulminaationa, ja toinen Euroopan todennäköisesti metsäisimmän maakunnan paikalliseen kehitykseen liittyvässä strategiaperissä.

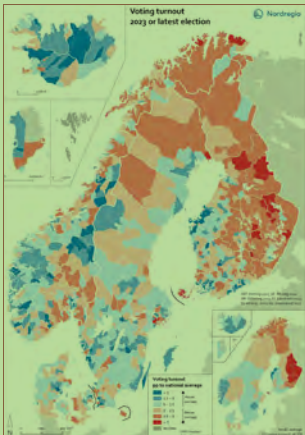
Koolhaasin teesit ja ehkä koronapandemian vuoksi lopulta melko vähälle huomiolle jäänyt *Countryside* ovat vähitellen alkaneet unohtua arkkitehtuurikeskustelusta. Koolhaas ja hänen aikalaistensa havainnot ja työtavat ovat silti mielenkiintoinen verrokki kun tarkastellaan suomalaista alueellisuuden perinnettä, urbanismikäsitystä – ja näiden kansainvälisesti keskeisten aiheiden puuttumisesta kotimaisesta arkkitehtuuri- ja suunnittelukulttuurista. Meillä *alueet* havainnollistuvat tilastoissa, rahoitushauissa ja kehittämisohjelmissa, mutta niistä ei ole luovan, kriittisen ja julkisen designkulttuurin, urbanismikirjojen tai näyttelyjen aiheiksi.

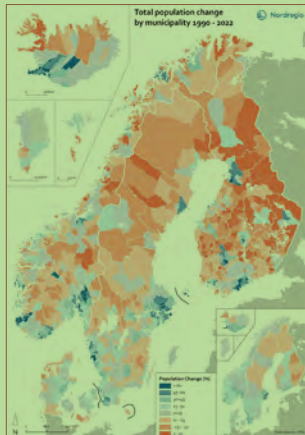
Pohjoismainen alueellinen
kehityspotentiaali-indeksiluku on
Kainuussa samalla tasolla kuin
Grönlannissa

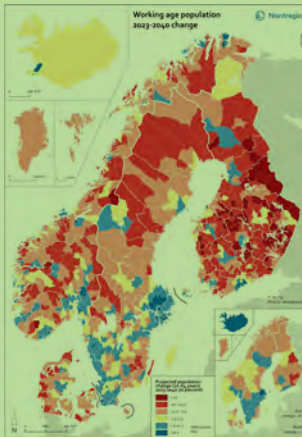
Pohjoismaisessa tarkastelussa
suurin osa pohjoista ja itäistä
Suomea on harvaan asuttua
syrjäseutua

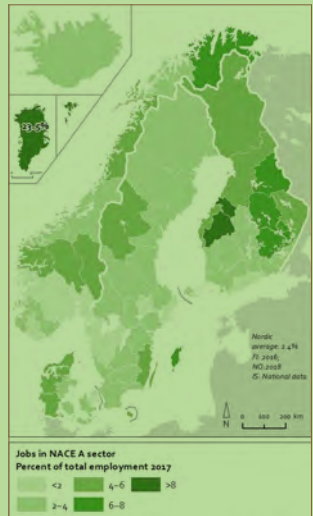
Itäisessä ja pohjoisessa Suomessa
äänestetään vähemmän kuin
muualla Pohjoismaissa

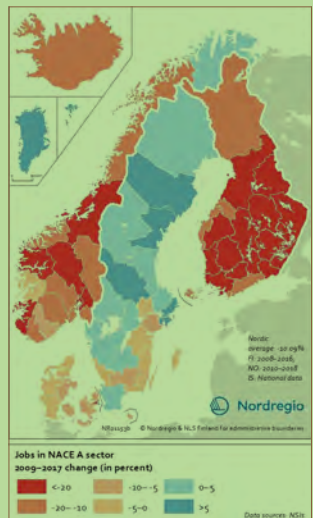
Kaikkialla Pohjoismaissa
asutus keskittyy muutamille
kaupunkiseuduille ja niiden välisille
seuduille

Pohjoismainen työikäinen väestö vähenee 2040-luvulle tultaessa eniten Kainuussa.

Maatalouden, metsätalouden ja kalatalouden työpaikat alueittain Pohjoismaissa 2017 ja muutos työpaikoissa 2009-2017. Suomessa alat ovat pitkään työllistäneet alueellisesti tarkasteltuna enemmän kuin muissa Pohjoismaissa, siksi myös ko. elinkeinojen työpaikat ovat rakenteellisesti vähentyneet eniten.

Elämme kuitenkin parhaillaan ajassa, jossa 1990-luvun ja 2000-luvun alun urbanismiopukset voisi olla kiinnostavaa kaivaa taas esiin. Yksinomaan kaupungistumiseen kohdistuvan analyysin sijaan, huomion kohteeksi voitaisiin tällä kertaa nostaa kuitenkin alueellinen tarkastelutaso. Ja kuin sattumalta, juuri Kainuun kaltaiset alueet ovat nyt merkityksellisiä niin globaalissa tarkastelussa kuin myös paikallisessa keskustelussa.

Mitä laajempi urbanistinen ja arkkitehtoninen katse voisivat sitten tarkoittaa tänään, etenkin pohjoisilla alueilla, harvaan asutuilla seuduilla, rajamailla ja kuihtuvissa kylä- ja maaseuturakenteissa? Millaista sanastoa, suunnittelu- ja tutkimuskulttuurin tai paikallisen toimintakulttuurin muutosta tai millaisia praktisia käytäntöjä laajempi alueellinen tarkastelu vaatisi? Mitä opittavaa ja muistettavaa urbanismi arkkitehtonisena ja alueellisena suunnittelun, muotoilun, taiteen, tilallisuuden tai kulttuurin kriittisenä praktiikkana voisi tarjota? Miten aluekehitystä voitaisiin laajemmin harjoittaa? Ja spekulatiivisesti haastaen – millaiselta esimerkiksi Kainuuta käsittelevä ns. ‘koolhaasilainen’ käsittely voisi näyttää?

Urbanismin 2000-luku, meillä ja muualla

Rem Koolhaasin merkitys urbaanien ja ruraalien aiheiden hahmottamisessa viime vuosikymmeninä on arkkitehtuurissa kiistatta keskeinen. Aina 1990-luvulta 2010-luvulle

saavuttaessa Koolhaas ja hänen kumppaniensa perustama suunnittelutoimisto OMA – *Office for Metropolitan Architecture* (tutkimusosionsa AMO:n kera) – olivat kiihkeimpiä globaaliin kaupungistumiseen liittyvän arkkitehtuuripuheen airuita. Journalistina 1960-luvulla aloittaneesta ja suurkaupunkielämän tilallisista ilmiöistä kiinnostuneesta Koolhaasista muodostui 1990-luvulle tultaessa globaali tähtinimi silloisessa data- ja kuvavetoisessa urbanismikeskustelussa. Koolhaasin Harvardin GSD-suunnittelukoulun professorina vetämät suunnittelu- ja tutkimusprojektit geneerisistä kulutusympäristöistä ja etenkin Aasian urbanisaatiovauhdista, lukuisat kansainväliset näyttelyt, runsaasti kuvitetut muodikkaat julkaisut sekä kekseliäät termit ja läntisen suunnittelutottumusten modernistista järjestyskenkaipuuta rikkovat lausahdukset olivat pitkään arkkitehtonisen ‘maailmananalyysin’ ilmiöitä.

OMA:n ja AMO:n johdolla metropolit, urbaani kiihkeys, ruuhkaisuus, järjestelmät, logistiikka, välitilat ja sosiaalinen arki liitettiin uudella tavalla dataan, visuaalisen kulttuuriin, tutkimukseen ja analyttiseen, diagrammeja ja fantasioita yhdistävään arkkitehtoniseen katseeseen. Urbanismista tuli hetkeksi arkkitehtuurin ‘coolein’ osa-alue, ja ennen kaikkea, siitä tuli arkkitehtuurin harjoittamisen eli praktiikan muoto. Hiljalleen länsimaisten arkkitehtien huomio kääntyi kehittyvien alueiden ja maanosien kaupungeista myös takaisin Eurooppaan ja urbanismi muuntautui vähitellen

kaupunkiuudistuksien ja pop-up -kulttuurien areenaksi.

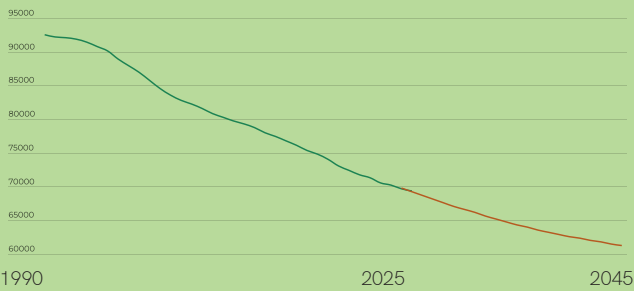
Vaikka pop-upit tunnetaan meilläkin, ei Suomessa vastaavaa kokonaisvaltaista kehityskulkua 2000-luvulla kuitenkaan nähty. Emme kohdanneet julkaisujen ja näyttelyiden täyttämää kaupunkikäsitteiden ja visualisointien ryydittämää urbanismiaaltoa. Lähimpänä alkuperäistä ilmiötä käväisi Kiasmassa vuosituhannen vaihtuessa esillä ollut Hans Ulrich Obristin ja Hou Hanrun kuratoima *Cities on the Move* -näyttely, joka hetkellisesti esitteli Itä- ja Kaakkois-Aasian kaupunkeihin liittyviä monimuotoisia ja vilkkaita kulttuurisia, taiteellisia ja arkkitehtonisia ilmiöitä moderniin ja järkeistettyyn yhdyskuntasuunnitteluun tottuneelle suomalaisyleisölle.

On syytä muistaa, että 1990-luvun lopulla Suomi oli nykyistä nuorempi ja tasaisemmin asutettu. Nokian johdolla kasvunäkymät ja tulevaisuus vaikuttivat 1990-alkuvuosien talouslaman jälkeen positiivisilta. Hyvinvoivassa ja kasvavassa yhteiskunnassa virkakoneisto ja aluehallinto toimivat, koulutus kukoisti ja kehitys polki mukavasti eteenpäin. Kotimainen arkkitehtuuri ja yhdyskuntasuunnittelu oli sidottu pitkälti hyvinvoinnin ja kasvun muodostamiin suunnittelutarpeisiin. Alueellisuus puolestaan kytkeytyi sääntelyyn ja viranomaisrooleihin sekä kuntien itsenäiseen kaavalliseen kehittämiseen. Yhä vieläkin, alueellista tietoa on totuttu esittämään päätöksentekijöitä ja investointeja informoivana pohjadatana, *selvityksinä*.

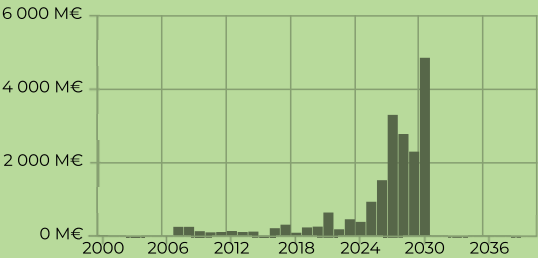
Kotimaiseen kaupungistumiseen tai seutujen ja alueiden kehitykseen ei siis meillä ole viimeisimpien vuosikymmenten aikana juurikaan liitetty äkkinäisiä kulttuurisia, teknologisia tai väestöllisiä murroksia, jotka olisivat inspiroineet tuomaan niitä esiin arkkitehtuurin tai kaupunkipuheen keskusteluissa – saati sitten modernin taiteen museoissa tai kansainvälisissä biennaaleissa. 'Koolhaasilaisen' urbanismin kulta-aikoinakaan suomalainen arkkitehtuuri tai taide ei nähnyt syitä ryhtyä tutkimaan valtiomme alueita esimerkiksi toisiinsa liittyvinä systeeminä, resurssivarantoina tai visualisointeina, rajatiloina, tai murrosten ja uudistumisen sijainteina.

Monin paikoin muualla maailmassa urbanismista kuitenkin aivan oikeasti tuli laajasti näkynyt kulttuurikeskustelu sekä arkkitehtuuritoiminnan osa. Etenkin jälkikäteen nähtynä voidaan havaita, kuinka 2000-luvun alussa globaalien kaupunkien kasvuvauhti ja niihin liittyvät taiteelliset, kulttuuriset, materiaaliset, taloudelliset ja sosiaaliset ilmiöt saivat lopulta huomattavasti tilaa ja käsittelyä niin urbanismia kartoittavissa arkkitehtuurinäyttelyissä ja -julkaisuissa kuin myös taiteen kentällä. Alueiden muutoksesta ja havainnoinnista muodostui muutamissa vuosissa eräänlainen monialaisten kulttuuristen tuotteiden globaali luova genre, jossa puhuminen, julkaiseminen, muotoilu, kuratointi, kirjoittaminen ja tutkivan visualisoiva ote määritteli uusia tapoja puhua kaupungeista – ja toisaalta myös kaupunkien ulkopuolisesta maailmasta.

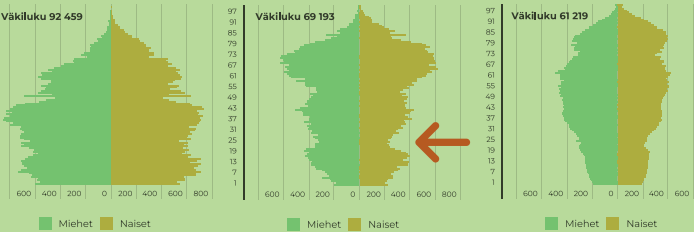
Kainuun väkiluvun kehitys 1990-2025 ja ennuste 2045 saakka

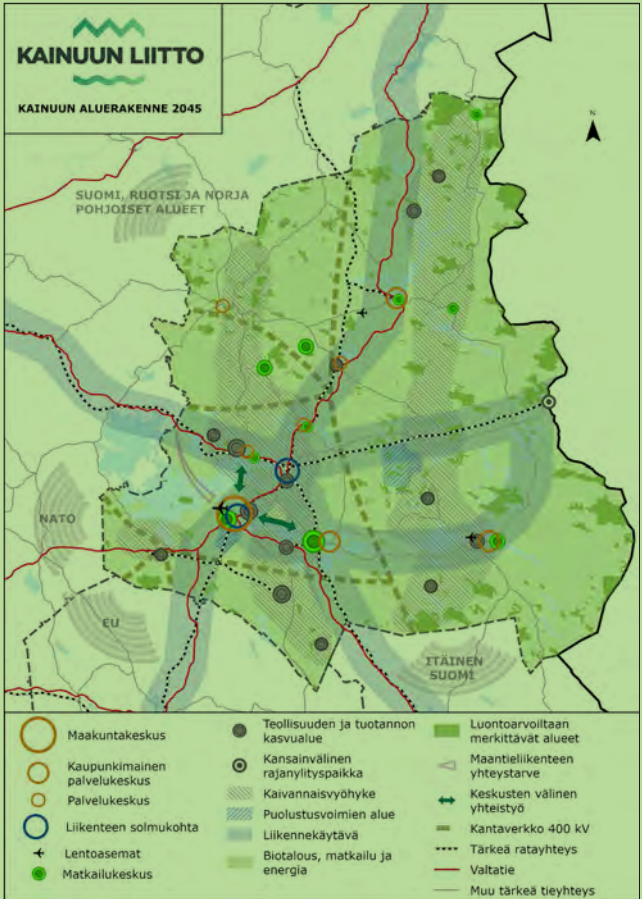

Investoinnit Kainuuseen vuosittain (M€)

Kainuun väestö 1990, 2025 ja ennuste 2045

Urbanismin nousu ja luova tuho?

Urbanismi-sanan alkuperäinen sosiologinen merkitys ”kaupunkimaisena elintapana” laajentui 2000-luvulla merkitykseltään arkkitehtuurin ja muotoilun osa-alueeksi, ja vähitellen myös läntisen kaupunkiympäristön kokemuksellisuuden ja elävyyden mittariksi. Koolhaasin aikoinaan nikkaroimat termit kuten *generic city*, *bigness*, *junkspace* tai *city of exacerbated differences* ovat laimentuneet jokapäiväisiksi ympäristöiksemme, emmekä enää juuri havahdu jättimäisten rakenteiden, muutosten, infrastruktuurien ja systeemien rakentumisesta ympärillemme.

Nyt 2030-lukua lähestyttäessä urbanismi ja sen paikka arkkitehtuurissa on siis jälleen muuttunut. Aikamme monikriisisyys on lisännyt ympäristön sosio-ekonomista käsittelyä ja planeettaamme muokkaavien voimien kriittisempää analyysiä ja oikeudenmukaisempien yhteiskunnallisten ja taloudellisten maailmanrakenteiden kaipuuta. Aikaisemmat urbaanin kansalaisaktiivisuuden merkit, kuten kaupunkiviljely, värikkäät pop-upit, maalatut eurolavat, väliaikaiset katukalusteet, parkkipaikkapuistot ja katuruokatapahtumat ovat muuntuneet vaihtoehtoisuuden sijaan kaupallisen tapahtumakulttuurin, *pöhinän*, symboleiksi.

Planetaaristen kriisien keskellä, uudistuva paikkasidonnainen ja alueellinen urbanismi on sen sijaan kääntynyt puhumaan laajemmin toisiinsa verkottuneiden paikkojen ja yhteisöjen arvoista, suunnitteluvallasta, oikeudenmukaisuudesta, kaupunkipolitiikasta,

resurssien käytöstä, monilajisuudesta, asumisen kustannuksista, hyvästä elämästä, resurssien käytöstä – ja myös vaihtoehtoisemmista tulevaisuuksista.

Samalla urbaanin elämän ja maaseutuelämän aiemmat rajat ovat muuttuneet häilyvämmiksi esimerkiksi digitalisaation myötä. ”City-elämän” kulttuurinen relevanssi muutoksen ja uuden luojana on vähentynyt, koska digikulttuuria syntyy ja seurataan kaikkialla. Voidaan ehkä hieman kärjistäen sanoa, että jos 1800-1900-lukujen kulttuurinen ajattelu keskittyi modernismin luomistarinaan etenkin länsimaisista teollisen ajan kaupungeissa, ja jos 2000-luvun alussa katse kääntyi kohti Kiinaa ja muita voimallisesti kaupungistuvia maita ja alueita, on tämän hetken moderniteetin etsintä ja havainnointi varsin laajasti hajautunut. Ilmiöitä ja merkityksiä voi syntyä myös paikoista irrallaan, ja juuri siksi paikallisuuksista ja identiteeteistä, ja niiden kaipuusta, on tullut esimerkiksi taiteen ja kulttuurin toimijuuksissa keskeinen käsite.

’Koolhaasilaisen’ urbanismibuumin jälkeen maaseutu-kaupunki -jaottelun muutoksista tai uusista merkityksistä ei kuitenkaan ole kriittisessä arkkitehtonisessa tarkastelussa kovin laajalti puhuttu. Arkkitehtuurin keskustelussa muutos on näkynyt selvimmin praktisuuden ja tutkimuksen katseen laajentumisena esimerkiksi infrastruktuurien ja planetaarisuuden, sekä toisaalta hoivan, korjaamisen, rappeutumisen ja yhteisöllisen toiminnan aiheisiin. Osin kyse on kaupunkikeskustelun siirtymisestä toisenlaisiin

foorumeihin, esimerkiksi aluekehittämisen ja arkkitehtuuripolitiikan pariin.

Voidaan ehkä ajatella, että alueelliset ja paikalliset selvitykset, strategiat ja visiot ovat ottaneet aiempien vuosikymmenten etenkin ”kuratoriaalisesti” tai ”journalistisesti” harjoitetun urbanismin paikan. Alueellisuuden tämänhetkistä praktisuutta, eli sen harjoitettavaa muotoa, on vaikea tavoittaa. Sille ei välttämättä löydy selkeää ammatillista määrettä tai tilaajaa. Suomessa urbanismia on yhäkin vaikea toteuttaa arkkitehtuurin palveluna, mutta toisaalta alueiden käyttöä ja suunnittelua toteuttavat rakenteet eivät myöskään kohtaa aluekehittämisen politiikkatasoa. Harvaan asutuille seuduille ei esimerkiksi kohdistu oikeastaan mistään suunnasta taiteellisesti kunnianhimoista tai uudistavaa suunnittelullista visiota.

Alueellisuus arkkitehtuuriajatteluna

Suomalaisten suhde kaupunkiin ja maaseutuun, luontoon ja rakennettuun maisemaan on kulttuurisesti melko erikoinen. Yhtäällä olemme aivan poikkeuksellisen harvaan asuttu maa Euroopan ääriellä, toisaalta elämäntapamme ovat jo läpeensä urbaanit, digitaaliset ja kulutamme runsaasti luonnonvaroja. Yhtä aikaisesti juhlimme ja romantisoimme luontoa, maalaiselämää ja mökkirantoja, ja toisaalta katsomme läpi sormien keskustoja ympäröiviä markettipeltoja ja teollis-kaupallisen ja ylikansallisen geneerisyyden leviämistä logistiikkakeskuksineen

ja huoltoasemineen. Haluamme nähdä itsemme erityisinä ja kansallisia perinteitä kunnioittavina, mutta emme kuitenkaan silti toimi kovin aktiivisesti paikallisuksiemme puolesta tai luo niihin uutta kulttuurista vauhtia. Sen sijaan esimerkiksi kiinalaisesta teknologiayritys Temusta on tullut Suomen suosituin verkkokauppa, digitaaliset viihdepalvelut ja ohjelmistot ovat amerikkalaisia, palvelut keskittyvät ja globalisoituvat.

Kärjistettynä, katsomme siis sivusta, kun suuret järjestelmät kiertyvät uusiin asentoihin ympärillämme ja ympäristöissämme, mutta kääriydymme mieluummin mummolanvinttien muistoihin kuin ajattelemme asiaa tarkemmin – tai tutkimme omien toimijuuksiemme aktiivista roolia paikallisessa ja globaalisti verkottuneessa kehityksessä.

Myös osa suomalaisen arkkitehtuuripolitiikan praktisesta tavoittamattomuudesta ja vaikuttavuusvajeesta juontuu näistä asetelmista. Osallisuus tai paikallisen tulevaisuuden kuvittelu omaa toimintaa suurempien muutosten keskellä on vaikeaa, jos siihen ei ole yhteisiä esimerkkejä, tukea, rakenteita tai järjestelmiä. Toisaalta kyse on myös kaupunki- ja ympäristötoimialojen vähäisestä kytkettyneisyydestä kulttuuripolitiikkaan sekä kulttuurin, taiteen – tai arkkitehtuurin – kriittisempään kenttään. Viranomaiset, akatemia, kunnat ja aluehallinto toimivat tottuneesti omien toimintakulttuuriensa siiloissa, omien strategisten maaliensa välimaastoissa.

MAAPINTA-ALA

22 687 km²

3. suurin

VÄKILUKU

69 193

2025

YÖPY

901

20

VÄESTÖTIHEYS

3,4 as/km²

*Tilaa, rauhaa ja
puhdasta luontoa*

METSÄÄ

1,93 milj. ha

90 % maapinta-alasta

JÄRVIÄ

4 639

12 % pinta-alasta

PUHDAS ILMA

*pienhiukkaspitoisuus
2. pienin maakunnista*

4.5.2026

Kainuussa on

- Yksi nopeimmista ja vihreimmistä
- Kasvava datakeskustoimiala ja k
- Unescon kirjallisuuskaupunki, Ku
- Vetovoimainen matkailualue, Ar
- Yksi Suomen korkeimmista vesip
- Suomen 100-vuotis juhkakansallis
- Suomen suurin järvenselkä, Oulu
- Eniten miesten pesäpallon Suom

ASUKKAMÄÄRÄ
800
2025

KESÄASUKKAITA
12 926
2024

UUSIUTUVA
ENERGIA
73 %
2024

BKT €/as.
37 805
2023

**Arktinen
datakeskittymä**

TYÖPAIKKOJA
27 134
2023

TYÖTTÖMYYS
11,6 %
maaliskuun lopussa 2026

KAINUU

KUNTAA

lyssel 2000 km

ä supertietokoneista LUMI, Kajaani
ukoistava peliala, Kajaani
uhmo
ctic Lakeland Kainuu
outouksista, Hepoköngäs, Puolanka
spuisto, Hossa, Suomussalmi
järvi
nen mestaruuksia, Sotkamon Jymy

4.5.2026 päivätty "investointien dataikkuna" Kainuun liiton verkkosivustolla kokoaa yhteen keskeisiä maakunnan aluekehityksen näkymiä ja tilastotietoja. Teknologiaiainvestoinnit ja luontoarvot ovat saman kehityskuvan osasia: Kainuussa on "tilaa, rauhaa ja puhdasta luontoa", mutta samanaikaisesti se on myös "arktinen datakeskittymä". Globaalien ja paikallisten intressien yhtäaikaisuus ja ristiriitaisetkin tavoitteet esimerkillistävät urbaanin ja ruraalin muuttunutta suhdetta nykyajassa.

Kainuun liitto. Tietopalvelut. (<https://kainuunliitto.fi/tietopalvelut/tilastot>)

Jotain tärkeää siis alueellisuuden kuviosta puuttuu. Siinä missä 2000-luvun globaali urbanismikeskustelu tavoitteli räiskyvää kommunikaatiota ja julkista keskustelua yleisöjen ja monialaisen praktiikoiden kentän kanssa, ei nykyinen aluekehitys oikeastaan haasta ketään liikehdintään. Siinä missä urbanismi 2000-luvulla määritteli uudenlaisen urbanistin ammattiroolin, ei alueellisen arkkitehturoolin ylläpitäjiä tai uudistajia enää oikeastaan hallinnossa kaivata. Etenkin Suomessa, jossa aluearkkitehtitoimintaa tai valtakunnallista rakennetun ympäristön kehitysnäkymää ei ole substanssien ja vastuiden suhteen tarkemmin määritelty, on vaikeaa edes sanoa kenen ”työksi” esimerkiksi alueellinen tai paikallinen arkkitehtuurin, rakennuskulttuurin, julkisen tilan, elin- ja toimintaympäristön kokoavan kriittisen näkemyksen tarkastelu kuuluisi.

Lopulta vähäisetkin roolit, joissa nimenomaisesti ”alueellisuutta” tai ”paikallisuutta” voisi toiminnallisesti, suunnittelullisesti, muotoilullisesti, spekulatiivisesti, taiteellisesti tai konseptuaalisesti ”harjoittaa” ovat kaventuneet ja hiljalleen hupenneet. Yliopistoissa tai yksityisellä sektorilla ei ehkä ole aiheeseen perinnettä tai resursseja.

On siksi luonnollista, että tyhjiöihin virtaa keskustelua siellä missä sitä käydään. ”Paikallisuuden harjoittamisen” johtajuutta ovatkin yhä enemmän ottaneet agendalleen taiteen ja kulttuurin toimijat. Ympäröivässä

yhteiskunnassa taiteellinen toimijuus on joka tapauksessa laajentunut, taiteen tekijät, välittäjät ja instituutiot haluavat vaikuttaa elin- ja toimintaympäristön suunnitteluun, maankäyttöön, visiointiin ja paikalliseen tilapolitiikkaan. Merkityksellisyys ja solidaarisuus hyvän paikallisen elämän määrittelyssä ovat tässä mielessä muuttumassa kovemmaksi valuutaksi, kuin investointihankkeiden hallinnollisen ja kaavallisen käsittelyn optimointi.

Toisaalta kyse on myös ”aihejohtajuuden” muutoksista suunnittelualan ammattiteissa. Suomessa arkkitehtuurin opetukseen ja ammattidentiteettiin on hyvin pitkään kuulunut ajatus siitä, että generalistisella kurssituksella saadaan koulutettua sekä rakennus- että kaupunkisuunnittelijoita, joiden asiantuntijuus ja taiteellinen näkemys kattaa kaikissa mittakaavoissa yhteiskunnan ja pienen valtion jokaisen kolkan yhtenäiset tarpeet. Alvar Aallon luomaa latua seuraten, ovenkahvojen, nojatuolien, maljakoiden, näyttelyiden, paviljonkien, kunnantalojen, konserttitalien ja asemakaavojen myötä arkkitehtuurikulttuurin maailmaankuvaan on kuulunut totaalinen muotoilullinen ja suunnittelullinen ajattelu ja toiminta.

Tosiasiallisesti generalistiarkkitehtien aikakausi on kuitenkin päättynyt. Koulutuksen ja käytäntöjen myötä muodostunut ammatillinen koheesio on pitkään hiipunut, sillä arkkitehtuurin rooli yhteiskunnan ja alueiden asiantuntijuuksissa, visioinnissa,

kehittämisessä on sodan jälkeisten muotoilun kultavuosikymmenten jälkeen yksinkertaisesti pienentynyt. Maljakot ja ovenkahvat ovat siirtyneet muiden toimijoiden liiketoiminnaksi. Kaavoituksessa arkkitehdin nimike on enää vain yksi monien suunnittelijoiden joukossa. Kaupunkistrategiat ja kehittäminen ovat siirtyneet yleishallinnon johtajuuksien, elinvoimatyön, markkinoinnin ja tilatun konsulttityön piiriin. Kaiken kaikkiaan yleiset odotukset ”arkkitehtuurista” ovat muuttuneet kokonaisajattelusta kilpailutettujen hankintapäätösten kohteiksi ja kilpailujen lopputuotteiksi.

Kehityksen dramaattisuudesta tai merkityksestä voi olla montaa mieltä, mutta kärjistettynä kyse on jälleenrakennusajan kaikkia skaaloja hallitsevan arkkitehtuuri-toiminnan supistumisesta yhtäaikaaisesti ympäristön suunnittelun ja hallinnon tehtävien laajentumisen ja monialaistumisen kanssa. Arkkitehtuurinäkökulman rooliksi kokonaisuuteen on etenkin alueellisessa ja paikallisessa mielessä jäänyt enää melko kapea siivu. Ja toki, kaupunkoja ja maaseutua silti monipuolisesti tutkitaan ja kehitetään. Ympäristöön liittyvien intressien kenttä on monialainen. Tästä huolimatta, alueellisuus ei kuitenkaan juuri hahmotu suomalaisen arkkitehtuuri- tai designkulttuurin osa-alueena tai kiinnostuksena.

Tottumattomuutta ja vakiintumattomuutta liittyy myös urbanismiaiheiden sanoitukseen.

Esimerkiksi *aluekehittäminen* tai *aluesuunnittelu* yksinkertaisesti kalskahtavat epäarkkitehtuurimaisilta. *Aluesuunnittelulla* ei ole roolia muotoiluviikoilla, eikä esimerkiksi *kaupunkimuotoilu* terminä kata kaikkea sitä mitä urbanismi historiallisesti tai nykyajassa merkitsee.

Harmillisesti, esimerkiksi englanniksi ilmaistuna aiheiston termit ovat puolestaan laajoja ja sallivia. *Urban spatial practitioner* voisi tarkoittaa toimijatasolla vaikkapa yhteisötaiteilijaa, kaupunkitutkijaa, kuvanveistäjää tai sisustusarkkitehtia. Eräässä maailman johtavassa arkkitehtikoulussa maisteriohjelma *territorial design* määritellään aiheena, jossa ”ekologista ja sosioekonomista muutosta tarkastellaan kriittisen ja mielikuvituksellisen tutkimuksen kenttänä, joka hyödyntää kaupunkeja ja alueita keskeisinä tiedontuotannon aloina, perehtyen samalla elinympäristöjen ja ekosysteemien muutoksen, uudelleenkäytön, uudistamisen, korjaamisen ja siirtymän käsitteisiin. Muotoilua tutkitaan synteessin välineenä laajentuneessa tieteidenvälisessä ympäristössä.” Olisiko vaikkapa tässä aluesuunnittelulle uusi määritelmä?

Koska Suomessa tällainen *territoriaalinen* (siis alueellinen) mittakaava ei perinteisesti ole kuulunut arkkitehtonisen tai tutkimuksellistaiteelliseen keskusteluun, tuntuvat monet tässä ajassa ajankohtaiset ja kriittiset keskustelut vaikeilta saavuttaa esimerkiksi alueellisen arkkitehtuuripolitiikan piirissä. Vastaavia aihe- ja ammattirajoja ei kuitenkaan ole kaikkialla. Keski-Euroopassa Koolhaasin kulta-ajoista jatkunut

Suomi Kuvakartta. Sommitellut Aarne Nopsanen. (1956) Werner Söderström Oy.

Kartta esittää sotien jälkeisen Suomen teollisuutta, aktiviteetteja, luonnonvaroja ja kehitystä pursuilevana illustraationa. Punaisella erottuvat Lappi ja Kainuu hahmottuvat muusta maasta luonnonvaraisina erämaina. Kuusen muotoiset symbolit prosenttilukuineen kertovat kartassa metsien osuuden alueen pinta-alasta.

(https://archive.org/details/WCWdb_202)

arkkitehtuurin urbanismikeskustelun perinne näkyikin juuri erilaisten koulutusohjelmien nimissä, tutkimuslinjoissa, aiheistoissa, julkaisujen sisällöissä ja muissa akateemistaiteellisessa työskentelyssä. Tässä lienee eräs keskeinen syy siihen, miksi esimerkiksi muualla Euroopassa *Baukultur*-ajattelu kykenee nojaamaan paljon laajempaan arkkitehtonisten, muotoilullisten ja taiteellisten toimijoiden työ- ja kiinnostuskenttään. Ei liene mitään erityisen hyviä syitä, miksi Suomessakin alueellisuudesta ei voisi muodostua jo laajemmin arkkitehtuurin, muotoilun, kulttuurin ja taiteen toimintakenttä. Lopulta kyse on myös luonnostaan monialaisten asioiden uudelleenkehystämisestä ja -liittämisestä muodostuviin ja muuttuviin toimijuuksiin alueellisen kehityksen tulevaisuuskuvissa.

Puuttuva palanen vai osa monialaista tulevaisuutta?

KOKO KAINUUN MAAKUNNASSA ON HIEMAN ENEMMÄN IHMISIÄ KUIN HÄMEENLINNASSA, MUTTA VÄHEMMÄN KUIN VAASASSA.

VÄESTÖLLINEN HUOLTOSUHDE KAINUUSSA ON 78,5, KUN SE ON KOKO MAASSA 61,6.

VUONNA 2025 KAINUUN MUUTTOVOITTO OLI ENNAKKOTIETOJEN MUKAAN 283 HENKILÖÄ JA NETTOMAAHANMUUTTO 721 HENKILÖÄ.

Siinä missä esimerkiksi Kiinan kaupungistumisbuumi ruraaleine lieveilmiöineen herätti laajaa kiinnostusta pari vuosikymmentä sitten voidaan nyt kysyä onko vastaavaa laajamittaista reaktiota arkkitehtuurissa

vastaavasti muodostunut hiljentyvän maaseutumaisen ja harvaan asuttujen seutujen konteksteissa. *Countrysiden* kaltaisia suurnäyttelymäisiä avauksia keskustelulle ei oikeastaan ole nähty nyt 2020-luvun kuluessa. Aikanaan urbanismin esiinmarssissa kyse oli myös siitä, että maailmantaloudellisesti ns. kehittyvien alueiden urbanisaatio tilastolliset ja silmin havaittavat muutokset näyttäytyivät 2000-luvun alussa niin hämmäntäviltä ja radikaaleilta, että niihin oli lähes pakollista tarttua myös ammatillisesti. Muutokset tuntuivat merkittäviltä, historiallisilta ja niiden visualisoinnissa oli draamaa, joka myös vaikutti taiteellisesti ja kulttuurisesti tärkeältä muutokselta. Sitten kaupunkikehityksen ja aluetutkimuksen aihepiiristä puhuminen on siirtynyt tutkimuksen, tilastoinnin ja politiikan piiriin. Erilaiset eurooppalaiset kaupunkialoitteet ja kehittämisverkostot ovat ottaneet osansa alueellisen analyysin vetovastuusta haltuunsa. Tämä on toki myös vakiinnuttanut tutkimusta ja saatavilla olevan tiedon laatua.

Juuri tässä ajassa, ”koolhaasilaisen” maailmananalyysin tilastollisessa sinivalossa Kainuu, kuten muutkin vilkkaan resurssien hyödyntämistä tutkivan toiminnan alue, edustaa kuitenkin uutta eurooppalaista äärimmäisyyttä. Kainuussa monet indeksiluvut poikkeavat keskiarvoista perinteisen kehitysajattelun näkökulmasta negatiiviseen suuntaan. Ja samaan tapaan kuin Kiinan hurjat aluemuutokset vuosituhaten vaihteessa, ovat näin harventuvien ja muuttuvien alueiden ja

maaseudun infrastruktuuriset, teknologiset sekä logistiset muutokset yhtä lailla kiihtyviä ja dramaattisia. Ruraalit tai valtakeskusten ulkopuoliset alueet esimerkiksi Suomen itärajoilla ja pohjoisilla alueilla ovat tuntuneet pitkään globaalissa arkkitehtonis-urbanistisessa katsannossa merkityksettömiltä, mutta tässä uusien konfliktien ja kriisien ajassa niiden strategisuus on noussut esiin. Huoltovarmuuden korostaminen, resurssien kiihtyvä arviointi, teknologiainvestoinneista kilvoittelu ja alueiden käytön strateginen tehostaminen ovat nyt eurooppalaisen keskustelun eturintamassa.

Onko arkkitehtuurin rooli praktisena eli harjoitettavana suunnittelualana nyt ja tulevaisuudessa vain majoittaa ja korrektisti mitoittaa kaavailtuja muutoksia ja hankkeita muuttuville alueille?

Jos vastaus on ei, voidaan kysyä, mitä hyötyä alueiden laajemmasta kulttuuris-taiteellisuunnittelullisesta tarkastelusta voisi puolestaan syntyä? Kysymys on hyötyajattelun sävyttämä, mutta ehkäpä hyödyllisyyttä voitaisiin juuri alueiden kontekstissa tarkastella laajempaa yhteisöllisenä käsitteenä. Kriittisempi, arkkitehtonisempi, muotoilullisempi, taiteellisempi ja kulttuurisesti laajentunut ote alueellisuuteen hyödyttäisi uudenlaisen toiminnallisen yhteisnäkymän muodostamista. Se saattaisi tuoda alueelliseen keskusteluun demokraattisempaa, suorempaa ja johtajuudeltaan asiantuntevampaa kohderyhmien ja yleisöjen huomiointia. Aluevisioiden ja strategiaohjelmien

kroonisesta positivismista ja tulevaisuuspuheesta vailla toimijuuksia voitaisiin siirtyä tarkastelemaan ongelmia ja haasteita luovan työn valossa ja yhteisinä kiinnostuksen ja toiminnan kohteina.

Koolhaasin urbanistiuran viimeisimmän kappaleen *Countrysiden* keskeinen teoreema nimittäin on, että juuri yhteinen keskustelu, kriittiset kysymykset sekä skaalojen ja tekijöiden muotoilullinen ja taiteellinen ”nurinkuristaminen” luovat itsessään aitoa luovaa ja julkista kiinnostavuutta alueiden kysymysten ympärille. Paikat ja alueet aivan missä tahansa voivat olla luovia ja radikaaleja pesäkkeitä globaalienkaan ongelmien käsittelylle. Vaikeuksia ei kuitenkaan tarvitsisi piilottaa geneerisen kehitystavoittelun puheenparsiin vaan niiden innovatiivisesta ja avoimesta käsittelystä voidaan luoda edelläkävijyyttä ja hyvän elämän johtajuutta.

Parhaillaan esimerkiksi Kainuussa ja monin muin paikoin tapahtuvien muutosten laajuutta ja merkityksellisyyttä voidaan kohdata ja analysoida visualisoimalla ja esittämällä se *urbanismina*, datalla, kaavioilla ja esimerkiksi valokuvien, elokuvien, näyttelyin ja julkaisuin. Tai oikeastaan miten vain. Urbanismin historia arkkitehtuurin alana antaa käsittelylle esimerkkejä. Kohtaamalla paikallisuuden ja alueellisuuden haasteita ja avaamalla perinteisiä toimijuuksia, voidaan luoda uutta kulttuurista pääomaa, osallisuutta ja merkityksellisyyttä – ehkäpä lujinta maakunnallista pitovoimaa.

Antti Lankinen CC-BY-2.0 Wikimedia Commons <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/deed.en>

Ilmakuva Talvivaaran kaivoksesta ja sen ympäristöstä
Sotkamossa kesäkuussa 2013.

Sweco Finland / Tuike Finland Oy. <https://www.kaleva.fi/googlen-tontille-tehdaan-kokonaan-uusi-tieyhteys-j/11609860>

Mallinnoskuva rakennusten sijoittumisvaihtoehdosta
Googlen / Tuike Finland Oy:n konesalihankkeessa
Muhoksella.

Kirjoittajat

Miina Kaartinen on filosofian tohtori, laillistettu sosiaalityöntekijä ja yhdistysaktiivi. Hän on työssään erikoistunut ekososiaaliseen ja yhteisöperustaiseen teoriaan ja toimintaan. Väitöskirjassaan ”Kehkeytyvä selviytyminen ja toinen tieto: kulttuurisen sosiaalityön kompilaatio” (Tampereen yliopisto, 2024) Kaartinen tutki selviytymistä kulttuurisena ilmiönä ja jäsensi ideaa kulttuurisesta sosiaalityöstä yhteiskunnallisena muutostyönä. Vuodesta 2022 alkaen Kaartinen on työskennellyt taidetta, tiedettä ja ekologiaa kysymyksiä yhdistävän Mustarinda-seuran toiminnanjohtajana.

Taiteen maisteri **Laura Mellasella** on laaja kokemus asiantuntijatyöstä taidelähtöisen tutkimus- ja kehittämistyön alueilta, jonka lisäksi hän käyttää taide- ja muotoilupraktiikkaansa erilaisissa ei-taiteellisissa konteksteissa. Mellasen asiantuntijatyön keskiössä on taideperustainen ajattelu, konteksteihin sidottu taiteen soveltaminen, yhteisöjen ja sidosryhmien kanssa työskentely sekä konseptointi. Kokemus eri viitekehyksistä ja konseptikehittämisestä on laajaa: tuotantotalouden viitekehys, kulttuuri osana aluekehittämistä ja elinvoimaa, nuorten työpajatoiminnan yhteiskehittäminen, yhteiskunnallinen yleisötyö taidemuseossa, taiteen ja tieteen yhteentuominen näyttelytoiminnassa. Mellanen työskentelee Vaara-Kainuun taidekansallispuiston valmisteluhankkeen koordinaattorina Mustarinda-seurassa.

Siiri Hänninen ja **Maija-Tilda Kovalainen** ovat perustaneet Suomussalmella järjestettävän *Soiva Metsä* -festivaalin ja toimivat sen taiteellisina johtajina ja vastaavina tuottajina.

Siiri työskentelee arkkitehtuurin, taiteen ja aktivismin rajapinnoilla ja etsii uusia tapoja toimia arkkitehtina ympäristökriisien aikakaudella. Hän toimii lisäksi Elonkirjon kaupunki -hankkeessa toteuttaen vaihtoehtokaavoja kaupunkimetsäkiistakohteisiin.

Maija-Tilda on leikkisä käsityöläinen, käytännöllinen ongelmanratkaisija, viljelijä ja antropologi, joka toimii aktivismin ja monimuotoisten yhteisö- ja kulttuuriprojektien parissa. Tekijänä Maija-Tilda pyrkii aktiivisesti luomaan tiloja kuvitella vaihtoehtoisia tapoja elää, jäsenellä maailmaa ja kuvitella tulevaisuutta. Maija-Tildan suku on Ylä-Kainuusta.

Elsa Lankinen on freelancer teatterintekijä (teatteri-ilmaisun ohjaaja AMK) ja kainuulainen paluumuuttaja, joka on keskittynyt tutkimaan maakunnan metsä- ja ympäristökonfliktien kysymyksiä. Hänen töissään yhdistyvät dokumentaarisuus, aktivismi, taiteen yhteiskunnallinen osallistuminen sekä ympäristö- ja taidekasvatus. Tällä hetkellä hän johtaa tiedettä ja taidetta yhdistävää Koneen säätiön Metsän puolella -rahoittamaa *Raakku - virtavesien hiljaiset* -projektia.

Aleksi Lohtaja on Helsingissä asuva yhteiskuntatieteiden tohtori, kirjoittaja, tutkija ja kriitikko, joka työskentelee Taideyliopistossa. Hän on tutkinut visuaalisen politiikkaa, arkkitehtuurin yhteiskunnallisia vaikutuksia ja kulttuuripolitiikan teoriaa.

Mika Savela on arkkitehti ja filosofian tohtori. Hän työskentelee laaja-alaisesti arkkitehtuurin, designin, taiteen ja kulttuurin kentällä, sekä tutkijana ja kuraattorina niin kotimaassa kuin myös kansainvälisesti.

Karjasuojia ja aittoja Kainuun alueella 1920-30-luvulla Suomussalmella ja Sotkamossa. Kuvaaja Väinö Hämäläinen. Nurmeksen museo.

JULKAISIJA

Archinfo
Hämeentie 19 A
00500 Helsinki

TOIMITUS

Aleksi Lohtaja ja Mika Savela

KIRJOITTAJAT

Siiri Hänninen, Miina Kaartinen, Maija-Tilda
Kovalainen, Elsa Lankinen, Aleksi Lohtaja,
Laura Mellanen, Mika Savela

ULKOASU

Mika Savela

PAINOPIIKKA

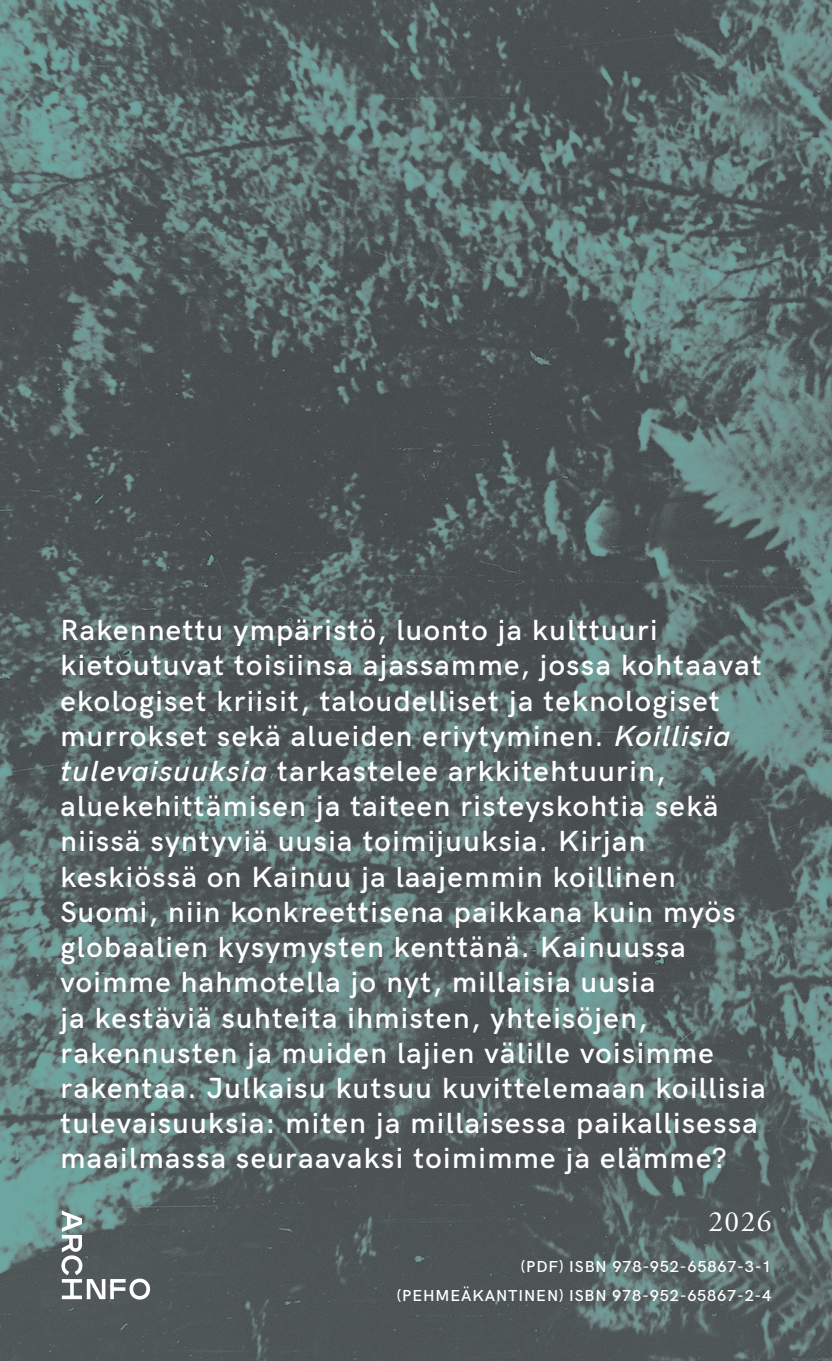
Picaset Oy

2026 © Archinfo

ISBN 978-952-65867-2-4 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-65867-3-1 (PDF)

KANNEN AIHE

"SANIAISKASVILLISUUTTA LOUNATKOSKEN
RINTEILLÄ SUOMUSSALMEN HOSSASSA"
ARKISTOKUVA, 1930-LUKU. MUSEOVIRASTO,
HISTORIAN KUVAKOKOELMA, KARJALAN
LIITON KOKOELMA.

Rakennettu ympäristö, luonto ja kulttuuri kietoutuvat toisiinsa ajassamme, jossa kohtaavat ekologiset kriisit, taloudelliset ja teknologiset murrokset sekä alueiden eriytyminen. *Koillisia tulevaisuuksia* tarkastelee arkkitehtuurin, aluekehittämisen ja taiteen risteyskohtia sekä niissä syntyviä uusia toimijuuksia. Kirjan keskiössä on Kainuu ja laajemmin koillinen Suomi, niin konkreettisena paikkana kuin myös globaalien kysymysten kenttänä. Kainuussa voimme hahmotella jo nyt, millaisia uusia ja kestäviä suhteita ihmisten, yhteisöjen, rakennusten ja muiden lajien välille voisimme rakentaa. Julkaisu kutsuu kuvittelemaan koillisia tulevaisuuksia: miten ja millaisessa paikallisessa maailmassa seuraavaksi toimimme ja elämme?